

**“QUE ESTO SE ACABE, PERO SIEMPRE CON LA VICTORIA NUESTRA”,
CARTES D’UN JOVE SOLDAT AL SEU PARE (1938)**

Ramon Arnabat Mata
 Departament d’Història i Història de l’Art
 Facultat de Lletres
 Universitat Rovira i Virgili
 Avinguda Catalunya, 35. 43002
 ramon.arnabat@urv.cat

Enviat: 12/06/2009

Acceptat: 09/01/2010

Resum

L’article analitza com va viure la guerra un soldat republicà voluntari pertanyent a les JSUC, Carlos Viaña Díaz, a través de la correspondència que va mantenir amb els seus pares que s’estaven a Catalunya. La correspondència transmet un sentiment contradictori, per una banda el desig de que l’exèrcit republicà guanyi la guerra i esclafi els feixistes, però per l’altra el desig de restar lluny dels perills del front i, per tant, de servir a l’exèrcit republicà des de la rereguarda. Però el desig més present en aquesta correspondència és el de retrobar-se amb la família, pares i germans, i restablir la vida normal.

Paraules clau: Guerra Civil, Carlos Viaña Díaz, JSUC, soldat, exèrcit republicà, correspondència, front, rereguarda, vida quotidiana.

Abstract

The article analyzes how a voluntary republican soldier belonging to the JSUC, Carlos Viaña Díaz, through the correspondence that he sustained with his parents who were in Catalonia. The correspondence shows a contradictory feeling, on the one hand, the desire that the republic army wins the war and crushes the fascists and on the other one the desire to stay far away from the dangers of the front and, therefore, to serve to the republican army from the rearguard. But the most present desire in this correspondence is the one of meeting himself with the family, parents and brothers and reestablishing a normal life.

Keywords: Spanish Civil War, Carlos Viaña Díaz, JSUC, soldier, republican army, correspondence, front, rearguard, everyday life.

Ramon Arnabat Mata

“Que esto se acabe, pero siempre con la victoria nuestra”

Ja fa alguns anys, l'any 1992, quan quasi ningú parlava dels *Papers de Salamanca*, vaig fer una estada en aquesta ciutat cercant informació sobre la Guerra Civil al Penedès en el llavors denominat *Archivo Histórico Nacional Sección Guerra Civil de Salamanca*. Entre la documentació que vaig remenar, ja que la majoria estava i està poc classificada, vaig trobar un plec d'una cinquantena de cartes enviades per jove soldat a la seva família. Es tracta de les cartes rebudes per Carlos Viaña Jerceño del seu fill soldat Carlos Viaña Díaz, de la seva dona Teresa Díaz i dels dos fills petits, Ricardo i Enrique, que s'estan a Olot, i d'un nebot seu, Emilio Viaña, que també està mobilitzat. Degut al seu interès en vaig demanar còpia i les vaig guardar, fins que tingués l'oportunitat de treballar-les i presentar-les públicament, la qual cosa faig ara mitjançant aquest article.

La família Viaña-Díaz Delgado

La família Viaña-Díaz Delgado estava formada pels pares i tres fills i estava refugiada a Barcelona des del mes de setembre de 1936, tot i que no sabem de quin lloc procedien¹. El pare es deia Carlos Viaña Jerceño, tenia 51 anys a l'inici de la guerra, era natural de Reinosa (Cantàbria) i es dedicava al comerç, tot i que des de la seva arribada a Catalunya treballa a la Intervenció de la Generalitat de Catalunya. La mare es deia Teresa Díaz Delgado, i els fills: Carlos de 18 anys, Ricardo de 14 i Enrique de 12, l'any 1936. Tot i que el primer domicili de la família, un cop arribats a Barcelona, fou al carrer Muntaner número 36, a partir de l'1 d'octubre de 1937 es traslladaren al carrer Lluís Pellicer (després Padilla), número 196, segon-tercera, pis pel qual pagaven un lloguer de 540 pessetes a l'any. La família d'un germà del pare, Ricardo Viaña Jerceño, vivien a Madrid.

1 A finals de 1936 s'estima que a Catalunya hi havia uns 300.000 refugiats procedents de Guipúscoa, Extremadura i Madrid. Xifra que s'incrementaria l'any 1937 amb les caigudes de Màlaga, Bilbao i Astúries, arribant als 700.000 la primavera de 1938. Pels refugiats a Catalunya durant la guerra civil vegeu SERRALLONGA, J. (2004): *Refugiats i desplaçats dins la Catalunya en guerra, 1936-1939*, Barcelona, Base.

El nostre protagonista es deia Carlos Viaña Díaz, havia nascut el 14 maig de 1918 a Ceuta i, un cop arribat a Barcelona, la tardor de 1936 es matriculà a l'Institut Jaume Balmes de Barcelona (expedient 1.829) per tal de cursar el sisè curs de Batxillerat (segona ensenyança) seguint el Pla de 1903. Durant el curs 1936-1937 va cursar el 6è curs oficial, amb les assignatures d'Ètica i rudiments de Dret, Història Natural, Agricultura i Tècnica i Química General. El juliol de 1937 ja tenia el títol de Batxiller. Carlos Viaña formava part del *Grup d'Estudiants Marxistes* (afiliat número 106) que estava adherit a les Joventuts Socialistes Unificades de Catalunya. Carlos fou mobilitzat a començaments de 1938.

La seva mare Teresa i els seus dos germans petits, Ricardo i Enrique, junt a d'altres familiars es traslladaren a Olotel mes de març de 1938 davant la intensificació dels bombardeigs de l'aviació franquista sobre la capital catalana des de començaments d'any i, especialment, els que realitzà l'aviació italiana entre el 16 i el 18 de març que causaren més d'un miler de víctimes². Enrique, que tenia llavors 14 anys, estudiava segon de batxillerat i era afeccionat a la col·lecció de segells i sovint demanava al seu pare que s'estava a Barcelona que li fes intercanvis i compres en una casa de segells que hi havia al costat de *La Vanguardia*, al carrer Pelai de Barcelona: “Si haces el favor de comprarme dos o tres colecciones de sellos de Inglaterra y tres países que a ti te parezca. Te lo digo si puedes hacerlo bienamente, si no nada. [...] P. D. Los sellos que no sean de España”. Ricardo, que llavors tenia 16 anys, estudiava Batxillerat, feia assignatures de quart i de cinquè: “Yo me examino los días diez y once de nueve asignaturas que tengo entre las

2 VILLARROYA; J. (1981): *Els bombardeigs de Barcelona durant la Guerra Civil (1936-1939)*, Barcelona: PAM. El primer bombardeig de la ciutat havia estat el 13 de febrer de 1937 mitjançant el creuer italià *Eugenio di Savoia*, i a partir d'aquesta data la ciutat, i d'altres ciutats catalanes, patirà nombrosos bombardeigs provocats per l'aviació i la marina franquista i italiana.

"Que esto se acabe, pero siempre con la victoria nuestra"

Ramon Arnabat Mata

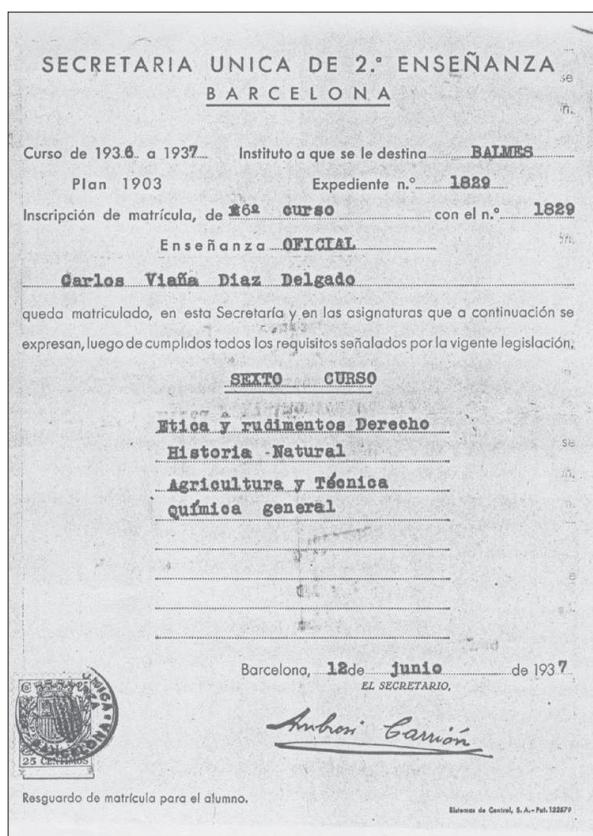

Figura 1. Fitxa escolar de Carlos Viana com a estudiant de 6è curs de Batxillerat a l'Institut Balmes de Barcelona. 1936-1937.

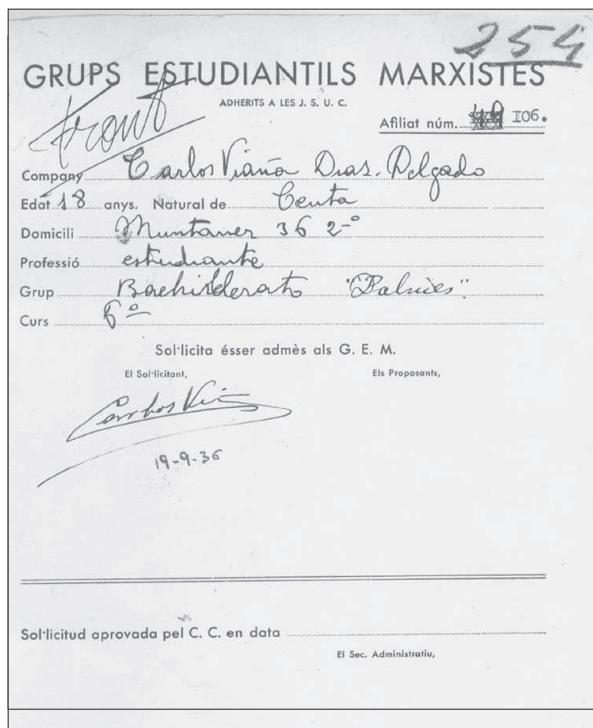

Figura 2. Fitxa d'affiliació de Carlos Viana al Grup d'Estudiants Marxistes (JSUC). Setembre de 1936.

de cuarto y las de quinto, estoy casi seguro de siete y de las otras dos estoy más flojo, pero así todos los días las apretaré", li deia en una carta al seu pare a començaments d'abril de 1938. La preocupació dels pares perquè els seus fills poguessin seguir amb els estudis era molt gran, i el compromís dels fills per aprovar també, així el més petit, Enrique, li deia al seu pare "estoy casi seguro que aprobaré todas [las asignaturas] pues los exámenes son de conjunto." La preocupació estava en aconseguir les matrícules gratuïtes, però la mare, Teresa, no n'estava segura: "Mamá cree que solo nos concederán una sola matrícula gratuita, pues sorprendimos una conversación un poco graciosa. Estábamos arreglando las cosas de las matrículas en el Instituto cuando llegó el [professor] de Gramática que es el Secretario y dijo al de Francés que es el Director: estos Díaz-Delgado tendrán que pagarse la matrícula. Pero hombre, que están aquí (respondió el director)"³.

La vida quotidiana a la reraguarda catalana

La correspondència entre la mare i els germans de Carlos amb el seu pare ens permet de conèixer quina era la situació que es vivia a la reraguarda a partir de la primavera de 1938. Per exemple el malestar que va causar la mobilització de les quintes de 1929 i 1940 (20 de febrer de 1938) i, sobretot, les de 1927, 1928 i 1941 (12 d'abril de 1938) que va comportar la mobilització d'un cosí seu que vivia Madrid, "otro más!"⁴. O l'alegria que comportà pels dos germans de Carlos que s'estaven a Olot el fet que el seu pare els enviés dues raquetes de tennis a finals de maig de 1938, així Ricardo li deia: "No sabes la alegría que he tenido al ver las raquetas y lo que nos han gustado, pues a ver si así me desarrollo, y ya hemos

3 Cartes d'Enrique i Ricardo al seu pare, datades a Olot el 28 de maig de 1938.

4 Es tractava d'Emilio Viana, cosí de Carlos, i mobilitzat amb la lleva de 1941. A finals de 1937 ja s'havien mobilitzat tots els homes d'entre 19 i 26 anys. Després, el 28 de maig es mobilitzà les quintes de 1925 i 1926, després les de 1923 i 1924, i més tard les de 1919 i 1911, de manera que es mobilitzaren tots els homes entre els 17 i els 40 anys.

Ramon Arnabat Mata

"Que esto se acabe, pero siempre con la victoria nuestra"

jugado en los alrededores"; i Enrique: "Enseguida, aunque hacía un día nublado, nos fuimos con mamá y las nenas, hacia una carretera, que no era muy buena para jugar al tenis, pero aun así y todo nos divertimos mucho pues mamá jugó con nosotros. Hoy nos hemos ido Ricardo, Willy y yo a la fuente de San Roque y jugamos mejor que en la carretera en que fuimos ayer"⁵.

Sens dubte, però, la part més important d'aquestes cartes és la que fa referència a la viva quotidiana a la reraguarda i, específicament, a les dificultats d'aconseguir menjar a Olot⁶, on la mare havia de procurar l'alimentació d'un total de sis persones: "El pan no lo hemos recibido todavía [...] De comidas mal, mal, mal. Sigue esto en el mismo plan que en los días que estuviste, y hoy me trae la chica la 'agradable' noticia de la leche también será en lo sucesivo con carnet de manera que si no logramos tener carnet, en cuanto se examinen los niños, que será en los primeros días del mes próximo, tendríamos que regresar a nuestra casa. Me es imposible sostenernos aquí sin carnet, hasta ahora lo he podido ir sorteando pero ya es imposible, para no poder tener más que lo que manda Rafael, para eso estamos en casa que poco o mucho, algo se coge con el racionamiento"⁷. Teresa manifestava al seu marit de trobar-se malament, *pachucha*, "porque anteayer tuve que ir a payés y tirarme al cuerpo unos cuantos kilómetros y eso si que no puedo hacerlo, pero no tuve más remedio porque no tenía en casa nada con que dar de comer a seis personas"⁸.

5 Carta d'Enrique al seu pare, datada a Olot el 28 de maig de 1938.

6 Pels anys de la guerra civil a Olot vegeu, especialment per aquest tema, CLAVIJO, J. (1997): *La població refugiada a Olot durant la Guerra Civil, 1936-1939: estudi i fonts documentals*, Olot, Bassegoda; també, PUJÍULA, J. (2000), *La Guerra Civil a Olot: 1936-1939: recull d'article*, Olot, Fundació Pere Simón; PLANAGUMÀ, A., (2000): *La Guerra Civil a Olot: memòries des de l'exili*, Olot, Ajuntament.

7 Carta de Teresa al seu marit, datada a Olot el 26 de març de 1938.

8 Carta de la mare de Carlos Viaña, Teresa Díaz, des d'Olot, al seu marit Carlos Viaña Jerceño que s'estava a Barcelona, amb data de 26 de març de 1938.

Dos mesos més tard, a finals de maig, Teresa insistia que "seguimos pésimamente de comida", i el seu fill Ricardo ho confirmava dient que "estamos con bastante menos comida, pues desde que pusieron la tasa escasea mucho más"⁹. Però els problemes no venien tan sols per la manca de queviures, sinó també de l'escassetat de combustible, especialment de carbó: "Hace tres semanas que no dan carbón", la qual cosa feia imprescindible aconseguir un fogó elèctric que costaven entre 150 i 200 pessetes¹⁰.

Sens dubte, el fet de ser forasters encara dificultava més les possibilitats d'aconseguir aliments regularment, ja que calia tenir el carnet de la cooperativa que era l'encarregada de distribuir-los i racionar-los. La qual cosa, malgrat les gestions del pare que, recordem-ho treballava per la Generalitat de Catalunya, era força difícil: "Ayer tarde recibí tu carta con los certificados. Ahora mismo iré a llevarlos y a esperar el resultado. No tengo mucha confianza porque son muchísimas las peticiones, en fin ya veremos"¹¹. Per això, en cartes posteriors, Teresa insistirà al seu marit que calia fer-se socis de la cooperativa: "Habrá que ver también si queremos continuar aquí el modo que nos hagan socios de la cooperativa, pues es de todo punto imposible continuar sin carnet ni cooperativas." En la mateixa carta, Teresa demanava al seu marit que li portés de Barcelona acetona: "Haz lo que puedas por traerme acetona"¹². L'alternativa era anar a pagès, és a dir per les masies del voltant de la ciutat, i comprar ous, llet, carn, llegums, etc., però, com assenyalava Ricardo: "Tenemos que hacer frecuentes viajes a las casas de los payeses, y así todo los muy sinvergüenzas no quieren vender nada"¹³. Mig any més tard, el novembre de 1938, sembla que la situació havia millorat una

9 Cartes de Ricardo i Teresa al seu marit, datada a Olot el 28 de maig de 1938.

10 Carta citada de 26 de març de 1938.

11 Carta citada de 26 de març de 1938.

12 Carta de Teresa al seu marit, datada a Olot el 28 de maig de 1938.

13 Cartes citada de 28 de maig de 1938

"Que esto se acabe, pero siempre con la victoria nuestra"

Ramon Arnabat Mata

mica, i Teresa reclamava la presència del seu marit a Olot: "Te vienes a pasar aquí quince o veinte días a reponerte física y moralmente, otra vez tengo más leche y Rafael nos ha mandado un buen envío de manera que podríamos cuidarte bien", i afegia que el seu fill Ricardo es trobava "muy bien, otra vez contento, como antes"¹⁴.

Una altra preocupació era la relacionada amb el vestit, així en una carta de la mare al pare de Carlos, l'informava de com s'espavilaven en aquest afer de cara a l'hivern: "Ya terminó el zapatero uno de los pares de botas [que] se quedan para Enrique porque a Ricardin le están tan justas que dentro de un par de meses ya le estarían pequeñas, son muy fuertes y buenas a propósito para el día que hace hoy que llueve que se las pela. Por el arreglo del traje y pantalón de Ricardito me ha llevado el sastre 125 pesetas! ¿Qué te parece?, y además como viste no está muy bien hecho, por limpiarlo 27 pesetas. Total 132 pesetas ese arreglito. De todas modos creo que hemos hecho bien, pues si les hacemos un traje y un pantalón que lo necesitaba nos hubiera costado cerca de las mil pesetas. He lavado el pijama y apenas ha encogido, de manera que cuando me compres el otro lo haces del mismo número, lo buscas que sea la chaqueta un poco más grande si la hay, que es frecuente que aún siendo de la misma talla unas prendas salgan un poco más grandes o chicas pues temo que la talla siguiente sea pantalón muy grande pues este ya me está un poco grande, no sabes que calentita y a gusto duermo. Con la cama bien limpia como tengo, un pijama calentito y mi perfume me meto en la cama y me siento una princesa. He dado las medias a Wiulin uno de los pares de medias como tú me indicaste para que se arregle un poco hasta que puedas encontrar alguno más. Me ha costado trabajo desprenderme de él, pero... ella lo necesitaba más que yo"¹⁵.

Un altre element comú en aquesta correspondència són les notícies sobre la situació del fill soldat, Carlos, i la preocupació quan no hi havien: "No he vuelto a tener carta de nuestro soldadito". Tot i que aquest, almenys els primers mesos intentava despreocupar a la seva família sobre la seva situació: "Parece que nuestro soldadito está muy contento, claro es que el alma mía tiene la virtud de no quejarse para no darnos más que sufrir"¹⁶. La dificultat en les comunicacions feia exasperar al soldat i a la seva família, així la seva mare Teresa escriurà al seu pare: "De nuestro soldadito tuve una postal, dice que está intranquilo porque lleva muchos días sin noticias nuestras, y que recibió el paquete que le mandaste con papel, plumas, etc"¹⁷.

En aquesta correspondència també hi ha comentaris sobre la política del país o internacional. Així en una carta de mitjan mes de desembre de 1938, quan l'exèrcit franquista ha guanyat la batalla de l'Ebre i inicia l'ofensiva sobre Catalunya, Teresa comenta al seu home, les ganes de Franco d'exterminar als seus enemics: "Otra vez nos tienen esa gentuza el alma en un hilo, según leo quiere Franco comernos de una vez. ¿Podrá? No lo creo." Un optimisme que no s'adeia amb la realitat catalana, ja que a l'altra banda del país, Franco havia començat a ocupar el territori català, mentre l'exèrcit republicà s'anava retirant. Com tampoc s'adeien a la realitat les esperances dipositades en els països democràtics europeus que es desprèn d'aquest text: "Esa visita de Chamberlain [primer ministre britànic] a Roma que nos traerá? Pero la reacción internacional a favor nuestro es clara y patente. ¿Verdad? Nos harán sufrir y padecer de todo pero no nos hundirán". En la mateixa carta valora molt positivament la decisió del govern de liberalitzar el culte religiós: "Ayer he tenido una gran alegría honda y grande de verdad al leer la creación del comisari-

14 Carta de Teresa al seu marit, datada a Olot el 14 de novembre de 1938.

15 Carta de Teresa al seu marit, amb data d'11 de desembre de 1938.

16 Carta citada de 26 de març de 1938.

17 Carta de Teresa al seu marit, datada a Olot l'11 de novembre de 1938.

Ramon Arnabat Mata

“Que esto se acabe, pero siempre con la victoria nuestra”

ado del culto para restablecerlo en España. Tenía la amargura de pertenecer a la España en donde se negaba el libre ejercicio de la religión. Estoy muy contenta. ¡Viva Azaña! ¡Viva Negrín! Encarnación del régimen que yo quiero para mi patria. Me siento hoy mas republicana que nunca, me comería a Franco si lo tuviera delante. [...] He vuelto a encontrar la república del 14 de Abril”¹⁸.

Els primers mesos de soldat (Sitges-València, octubre, 1937 - abril, 1938)

Carlos Viaña Díaz havia estat mobilitzat a Barcelona el mes d'octubre de 1937 (amb la lleva de 1939), i després d'un breu període d'instrucció en el Centre d'Instrucció i Reclutament Militar de Sitges va ser destinat a la 49 Divisió i 69 Brigada, del cos d'infanteria que s'estava a València, tot i que la representació de la Brigada i la Divisió era a Madrid)¹⁹. Fou nomenat Instructor pre-militar. Tan sols passà el mes de febrer a la seva Brigada, ja que els mesos de març i abril el passà per diversos hospitals de València per tal de realitzar proves per avaluar els seus problemes d'oïda i de vista.

Carlos escrivia al seu pare a Barcelona, i a la seva mare a Olot cada dos dies, i trametia les seves cartes per correu normal i per mitjà d'un company seu que treballava a transmissions. Les cartes trigaven molt d'arribar al seu destí, tant en un sentit, com en l'altre: “Querido papá, por conducto del chico de transmisiones te mando esta carta, por si acaso no has tenido todavía carta mía. No he dejado de escribirte ni un solo día, y anteayer te escribí una carta con sello urgente, en vista que hacía

18 Carta d'11 de desembre de 1938. Recordem que el govern republicà havia decretat el tancament de les institucions religioses el 10 d'agost de 1936, i que havia autoritzat la rellització d'actes religiosos privats el 7 d'agost de 1937, i 8 de desembre institueix el Comissariat General de Cultes. Juan Negrín havia estat nomenat president del govern el 17 de maig de 1937, després dels fets de maig que comportaren la caiguda del govern de Largo Caballero.

19 El govern de la república que s'havia instal·lat a València el 6 de novembre de 1936, passa a Barcelona l'1 de novembre de 1937, i el dia 6 ho fan les Corts.

varios días que no tenías carta. Yo tuy a tampoco he vuelto a tener desde la que me mandaste por mediación del chico de transmisiones, y supongo que será por culpa del correo, pues de mamá tampoco tengo desde el día 29 del pasado”²⁰. Per Carlos, i pensem que per tots aquests joves soldats, rebre cartes de la família era un al·lient per no defallir, per això trobarem que les cartes de Carlos acostumen a acabar amb el prec que els seus familiars l'escriquin: “Escríbeme enseguida y no dejes de decirme que es lo que pasa que no tengo noticias de mamá”²¹. També s'escrivia amb el seu cosí madrileny, Emilio Viaña que havia estat mobilitzat el mes de febrer de 1938 amb la lleva de 1940 i s'estava amb la 108 Brigada, 431 batalló, 3a companyia, i en el front de batalla; i amb les pares d'aquest, els oncles madrileños.

La primera carta que tenim del jove soldat de 19 anys Carlos Viaña, és de 9 d'abril de 1938 i està escrita des de València, la seva primera destinació. En aquesta primera carta posa en evidència les dificultats per poder treure 250 pessetes que l'hi havia enviat el seu pare mitjançant el Banc de València: “Me pusieron muchas dificultades para cobrar y me exigían que alguien que tuviese cuenta corriente en el banco me reconociese la firma, y por fin un tal Cebrián que supongo debe ser del Comité del Banco, alguien así, me puso el conforme”²². Carlos procura assegurar que els paquets que li tramet la seva mare amb “unos botes de leche condensada, y unas latas de sardinas”, li arribin. Com a contrapartida, Carlos envia al seu pare els paquets de tabac que els hi subministren a l'exèrcit i que ell no consumeix: “Cuatro paquetes de tabaco, 2 de 0,50 y otros dos de tabaco francés, que es todo lo que me han dado; todo el que me vayan dando lo guar-

20 Carta de Carlos al seu pare, datada a València l'11 d'abril de 1938.

21 Carta de Carlos al seu pare, datada a València el 14 d'abril de 1938.

22 Carta de Carlos al seu pare, datada a València el 9 d'abril de 1938.

"Que esto se acabe, pero siempre con la victoria nuestra"

Ramon Arnabat Mata

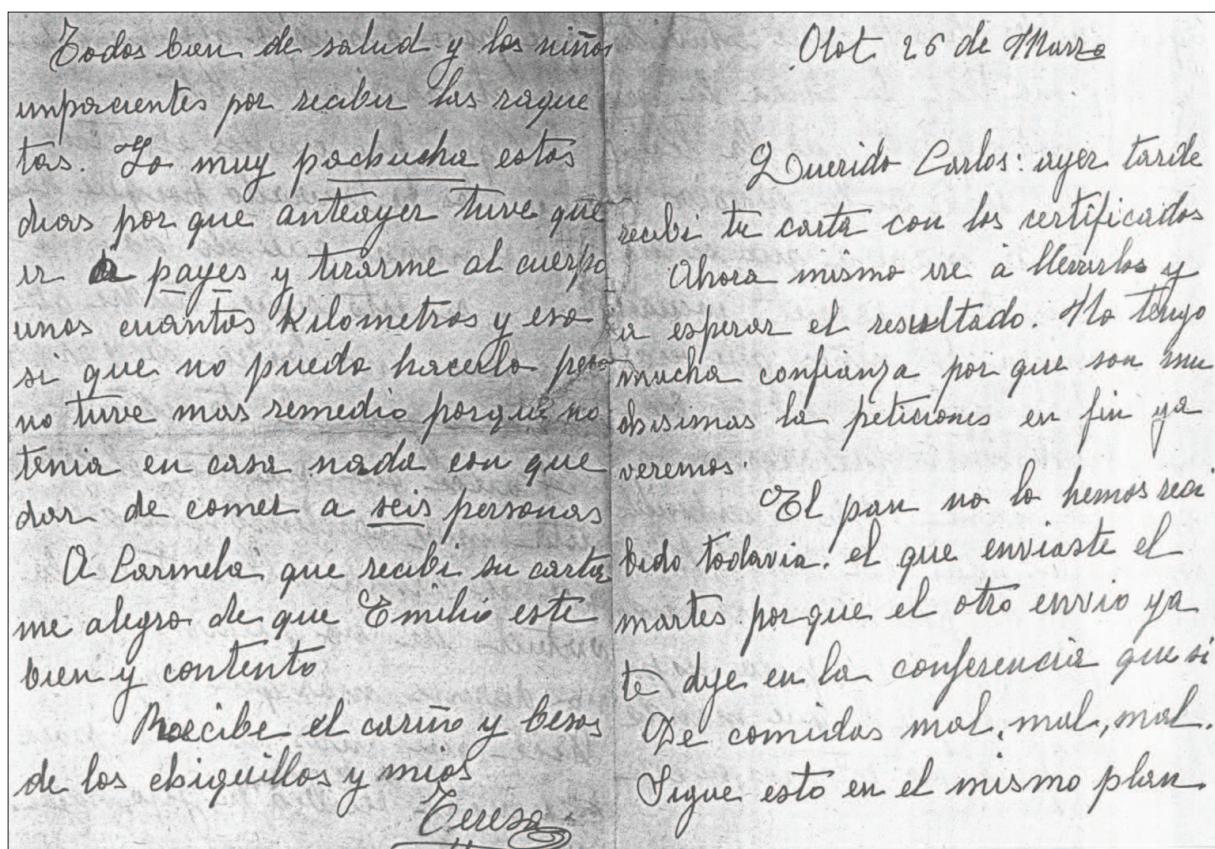

Figura 3. Carta de la mare (Olot) al pare (Barcelona) de Carlos Viana. Març de 1938.

ARCHIVO DE SALAMANCA

daré para mandártelo"²³. Una setmana més tard, escriu: "Creo que el Sábado dan tabaco, en cuanto me den te lo mandaré, creo que lo que dan es un paquete de 4,23 pesetas, me levantaré a les 6 ½ para poder hacer dos 'colas' y mirar si puedo coger dos paquetes"²⁴. La paga era una altra de les preocupacions de Carlos, ja que al estar fora de la Brigada, havia de cobrar per mitjà de la secció de Transeünts, i "en Transeúntes me dicen siempre que vuelva a los 5 o 6 días y es natural pues esto de reclamación de haberles tarda mucho", de fet, era mitjan més d'abril i encara li devien el mesos de febrer i març²⁵. A finals d'abril escrivia al seu pare dient-li que no es preocupés pels diners, ja que estava segur

de cobrar el mes d'abril a València, i el de març a Madrid quan li destinessin, perquè allà tenia la representació la Brigada i la Divisió, i afegia que l'hi enviaria els diners al seu pare: "Te giraré a ti el dinero para que tu lo guardes para que cuando acabe la guerra emplearlo como mejor os parezca"²⁶.

Carlos cercava un informe mèdic per tal de ser destinat als serveis auxiliars al·legant problemes d'oïda, però la cosa no li va sortir bé: "Me han dado la alta de los oídos y no me pueden hacer (ellos dicen) la propuesta para servicios auxiliares, y bajé a hablar con el Coronel Director de Sanidad de Levante, y me dijo lo mismo que el médico". No deixà, però, d'intentar-ho: "De manera que en cuanto se haga el reconocimiento de la vista, me presentaré a reconocimiento en transeúntes, o sea que como según me ha dicho

²³ Carta de Carlos al seu pare, datada a València el 9 d'abril de 1938.

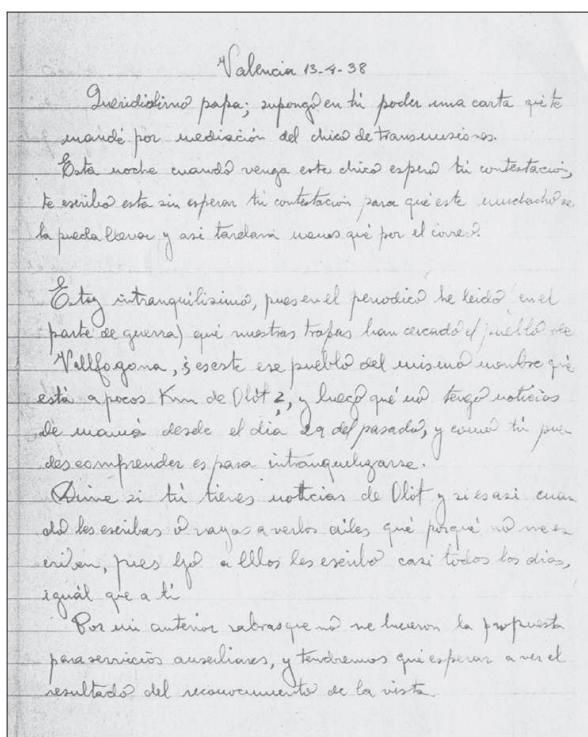
²⁴ Carta de Carlos al seu pare, datada a València el 14 d'abril de 1938.

²⁵ Carta de Carlos al seu pare, datada a València el 15 d'abril de 1938.

²⁶ Carta de Carlos al seu pare, datada a València el 30 d'abril de 1938

Ramon Arnabat Mata

"Que esto se acabe, pero siempre con la victoria nuestra"

ARCHIVO DE SALAMANCA

Figura 4. Carta de Carlos Viana als seus pares des de la caserna de València. Abril de 1938.

el médico que o que tengo que hacer es que en cuanto me duela un poco, o aunque solo sea molestia lo que siento, me presenté a reconocimiento en donde quiera que me encuentre, y así podré pasarme el mayor tiempo posible en retaguardia curándome, pues como es natural en las brigadas no me pueden curar y entonces me evacuarán a la población de retaguardia más próxima o al hospital en caso de que me enferme mucho". Afegia que, "en caso de que me den por inútil para todo servicio de 1ª línea entonces ya no hay caso, pues en cuanto me doliese no tendría más que presentarme si estoy aquí o en Barcelona o en Madrid, en cualquier hospital y si estoy en los servicios auxiliares de alguna brigada y entonces en la Comandancia de la Brigada y entonces desde allí me evacuarían a donde ellos les pareciese"²⁷. Concretament el que volia era que l'adscrivissin al Cos d'Auxiliars de Comissari, per això demanava al seu pare que li enviés una instància per sol·licitar-ho, ja que si

fallava la revisió de la vista i el donaven com a útil, "me tendría que ir al cuartel a dormir y todo y a los pocos días tendría que salir para el destino que ellos me diesen", i afegia que, degut a la urgència amb que calia fer els tràmits, "a mí me parece que como yo firmo igual que tú, tú mismo podrías firmarla y darla curso, te digo que la firmes tú, porque creo que la Subsecretaría de Armamento está en Barcelona y así no se perdería tanto tiempo. [...], puedes hacer constar que soy de las Juventudes y estas te pueden dar el aval que seguramente necesitaré"²⁸.

Les gestions tindran èxit, i el dia 21 escriurà al seu pare que "ya me han hecho la propuesta para servicios auxiliares". De fet ho havia aconseguit gràcies a les gestions d'un amic seu que estudiava medicina i que l'hi havia proporcionat un reconeixement previ amb un metge, el Doctor Blanco, que l'hi havia diagnosticat "atrofia papilar temporal en el ojo derecho y miopía en el izquierdo", confirmat després pel cap de sala de l'Hospital i pendent del Tribunal. La carta segueix manifestant que com que ara "no me pueden reclamar ninguno de los servicios auxiliares de Barcelona, por los motivos que puedes suponer, voy a inscribirme voluntario en la primera expedición de servicios auxiliares que salga para Madrid, y así evito que me destinen a cualquier sitio donde seguramente estaré peor. [...], en Madrid como están los tíos yo estaré mejor, y será más fácil cuando llegue el momento de conseguir el traslado [a Barcelona]"²⁹. En una carta escrita una setmana després, Carlos explica al seu pare l'opcio d'anar voluntari a Madrid, "porque para aquí [Barcelona] nunca destinan pues ya tienen los batallones de retaguardia fijos en esta población, y como aquí [Valencia] es muy difícil el que me quedase, de no estar aquí o en Barcelona, en ningún sitio iba a estar mejor que en Madrid,

28 Carta de Carlos al seu pare, datada a València el 15 d'abril de 1938.

29 Carta de Carlos al seu pare, datada a València el 21 d'abril de 1938.

27 Carta de Carlos al seu pare, datada a València l'11 d'abril de 1938.

"Que esto se acabe, pero siempre con la victoria nuestra"

Ramon Arnabat Mata

pues a lo mejor mes destinaban a Murcia, Cuenca, Almería, etc., etc. Pero si no te parece bien no lo haré y esperaré a que me destinen ellos. De Instructor no puede ser pues han de ser con nombramientos oficiales y mutilados o del cuerpo de inválidos (inútiles totales), pero [no] creas que no me he ocupado de eso!"³⁰.

A finals d'abril el Tribunal metge emet el fallo declarant-lo "apto para servicios auxiliares", i escriu al seus pares que ara ja poden estar tranquilos: "De manera que lo mismo mamá que tú ya podéis estar tranquilos pues ahora me destinarán a un batallón de retaguardia o algo así. [...], ya no tenéis que preocuparos más pues ahora estaré fuera de peligro y lo más cerca de vosotros posible para en cuanto se vuelvan a restablecer las comunicaciones podáis venir a verme, o si me dan permiso a mi ir a veros yo a vosotros". També els confirma que intentarà restar a València, però que si això no fos possible (que era el mes probable) demanaria Madrid per tal de poder estar amb els seus oncles: "Que aunque no es lo mismo que estar con vosotros siempre estaré más atendido que en cualquier otro sitio donde estuviese solo"³¹. En una carta de començaments de maig, escriu a la seva família que si no el destinen a un batalló de reragua, o faran a "etapas, que son los que están en los puestos de controles en las carreteras y están muy bien, y ademàs creo que ganan 15 pesetas diarias, y lo mismo que los anteriores son exclusivamente de retaguardia, també pudiese ser que me destinasen a carga y descarga en los almacenes de aprovisionamiento (Intendencia) pero siempre en la retaguardia, pues los servicios auxiliares no pueden ni van a los frentes"³².

A la caserna de València el varen nomenar caporal interí, "voy a ver si me pueden dar el nombramiento oficial"³³. La qual cosa no aconseguí, perquè a mitjan mes d'octubre escrivia al seu pare dient-li que si que era caporal, "pero no oficial y sin galones pues hasta ahora los he llevado pero ha salido una Orden de Guerra de que el que no cobre como los galones que lleva se los tiene que quitar", i que estava fent gestions davant els oficials del Regiment perquè el nomenessin oficialment Sergent Instructor, tot i que tan sols es podien atorgar ascens per mèrits de guerra. Finalment demanarà al seu pare que faci gestions per si pot ingressar en "los cursillos de instructores que en las Escuelas de Guerra se practican"³⁴.

Les preocupacions per l'estat de la família són constants, així en carta de 13 d'abril, diu que s'ha assabentat pel diari que les tropes republicanes han encerclat el poble de Vallfogona, i es pregunta "es este el pueblo del mismo nombre que está a pocos km de Olot? Y luego que no tengo noticias de mamá desde el día 29 del pasado, y como tú puedes comprender es para inquietarse"³⁵. El dia 14 escriu al seu pare manifestant-li que té la sensació que la situació de l'exèrcit republicà a la guerra ha millorat: "De la guerra ya ves como vamos, mejor, pues ya no solo resistimos, sino que avanzamos"³⁶. Una sensació que l'endemà s'esvaeix del tot: "Yo sigo igual de inquieto pues hace muchísimo tiempo que no tengo carta de mamá"³⁷. El dia 21 d'abril escriu al seu pare dient que ha rebut carta de la seva mare amb

33 Carta de Carlos al seu pare, datada a València el 9 de maig de 1938.

34 Carta de Carlos al seu pare, datada a San Clemente el 16 d'octubre de 1938.

35 Carta de Carlos al seu pare, datada a València el 14 d'abril de 1938. És evident que el poble de què devia parlar el parte de guerra devia ser Vallfogona de Balaguer a la Noguera, i no pas Vallfogona de Ripollès al Ripollès, propera a Olot.

36 Carta de Carlos al seu pare, datada a València el 14 d'abril de 1938.

37 Carta de Carlos al seu pare, datada a València el 15 d'abril de 1938.

30 Carta de Carlos al seu pare, datada a València el 27 d'abril de 1938.

31 Carta de Carlos al seu pare, datada a València el 30 d'abril de 1938.

32 Carta de Carlos al seu pare, datada a València el 3 de maig de 1938.

Ramon Arnabat Mata

“Que esto se acabe, pero siempre con la victoria nuestra”

dates de 13 i 15 d'abril (és a dir que haurien trigat una setmana), però que en canvi no havia rebut carta del seu pare, “desde antes de que se desarrollasen los últimos acontecimientos de la guerra”³⁸, és a dir, des de que l'exèrcit franquista ocupa a començaments d'abril el nord de les terres de Lleida i el dia 15 arriba a la Mediterrània després d'ocupar Vinaròs i parteix en dos la zona republicana aïllant Catalunya de la resta³⁹. Aquests fets comporten el tall de les comunicacions entre Catalunya i el País Valencià, i això fa que la correspondència tragi molt de temps a arribar, uns dotze dies de mitjana.

És interessant també la part de la correspondència que recull els rumors que corren entre els soldats, així, en una carta de mitjan mes d'abril, escrivia que uns companys soldats li havia dit que “nosotros ya no luchamos por nuestra Independencia, sino que lo que hay es un tinglado sostenido por 4 señores de fuera que según les conviene nos hace resistir y vencer como en Teruel y yo esto no lo creo, me hace mucha pena”, i a continuació demanava al seu pare que li confirmés que ell estava en lo cert: “¿Verdad que nuestro Gobierno y nuestros mandos obran por si solos, lo que les convenga al Extranjero? ¡Nosotros luchamos por nuestra Independencia! Explícame bien toda nuestra situación, pues ese sinvergüenza no es que me haya hecho perder la fe en nuestra lucha, pero me ha puesto en un mar de confusiones, que me traen bastante disgustado”⁴⁰. Suposem que aquests tipus de rumors estaven relacionats amb l'ajuda de la URSS, i a la creixent influència del govern soviètic i els seus assessors, tant en el govern, com en els comandaments de l'exèrcit repu-

blicà. Sobretot a partir del 6 d'abril de 1938, quan el president del govern Juan Negrín fa fora del govern al crític Indalecio Prieto, i amb el suport del Partit Comunista d'Espanya elabora un programa d'unitat nacional resumit en els *Trece Puntos* irrenunciables per acabar la guerra i en la consigna de “resistir es vencer”. Aquesta preocupació del jove soldat, però, s'estén al que està passant a la reragua catalana, així el dia 27 d'abril escriu al seu pare interessant-se per la mort de Jiménez “el de la Local”, “pero como los periódicos no dicen nada de que o como ha muerto dímelo tú ¿no habrá sido igual que nuestro camarada Sesé? Y ya sabes (y no te enfades) que siempre he desconfiado y desconfiaré de ciertas personas que tú y el camarada Comorera conocéis bien”⁴¹.

Als serveis auxiliars (Cuenca, maig i juny de 1938)

A començaments de maig el destinen a serveis auxiliars a Alacant, però no arribarà a sortir de València perquè “en dicha población sobra gente en los batallones de retaguardia.” Finalment serà destinat a Cuenca, “donde me han dicho que estaré muy bien, pero me fastidia bastante pues no estaré tan cerca de vosotros como lo estaría en Alicante, pero en fin, es una cosa que no tiene remedio y que hay que acatar como órdenes que son y luego que ir a un batallón de retaguardia y no al frente ya es bastante”⁴². A començaments de maig, escriu a casa seva que allà mengen molt bé i que ha engreixat, ja que no fa cap activitat, però es preocupa per la seva família: “Supongo que de comida estaréis igual o peor que antes, y esto me trae muy preocupado”⁴³. La segona setmana de maig va poder cobrar el mes d'abril, i es

38 Carta de Carlos al seu pare, datada a València el 21 d'abril de 1938.

39 Pel que fa a l'evolució de la guerra seguim CARDONA, G. (2006): *Historia militar de una guerra civil*, Barcelona: Flor de Viento.

40 Carta de Carlos al seu pare, datada a València el 15 d'abril de 1938. El cert és que la llarga batalla de Terol (tardor de 1937 a tardor de 1938) havia comportat un important desgast per l'exèrcit republicà, i després de successives ocupacions, la ciutat havia quedat a mans dels franquistes.

41 Carta de Carlos al seu pare, datada a València el 27 d'abril de 1938. Es tracta d'Antoni Sesé dirigent comunista i secretari general de la UGT assassinat el 5 de maig de 1937 tot just quan anava a prendre possessió del càrrec de Conseller sense cartera del govern de la Generalitat de Catalunya, davant del sindicat de l'Espectacle de la CNT.

42 Carta de Carlos al seu pare, datada a València el 9 de maig de 1938.

43 Carta de Carlos al seu pare, datada a València el 3 de maig de 1938.

"Que esto se acabe, pero siempre con la victoria nuestra"

Ramon Arnabat Mata

va comprar unes ulleres “con una montura de lo más simple” per 90 pessetes, uns pantalons que “no lo he encontrado por menos de 70 pesetas”, uns mitjons, sabó, tisores per les unges, pasta de dents, etc. No va poder, doncs, enviar diners a casa seva, tal i com havia previst, i a més, havia de guardar diners per a la nova destinació “pues veremos lo que me cuesta en Cuenca el dormir y la ropa limpia”⁴⁴.

El dia 11 de maig, finalment, va sortir cap a Cuenca, on van arribar el dia 13: “Hemos tardado en venir dos días y medio, y luego que hemos venido casi todo el tiempo en vagones de carga y llenos además de gente, de manera que ni siquiera podíamos echarnos por la noche a dormir”⁴⁵. La seva nova adreça postal era Caporal de la Companyia de Dipòsit del Batalló de Reraguarda, núm.12 (Cuenca). El dia 14 escrivia la seva primera carta des d'aquesta ciutat, dient que no estava pas malament: “La población no está mal pues hay bastante comida y luego que en el cuartel no estamos mal”, a més gràcies al nomenclament de caporal interí “me libro de guardias y muchas cosas más”. També diu al seu pare que li han dit que aviat cobrarà els endarreriments de la soldada que li deuen, diners que promet remetre al seu pare “porque no quiero tenerlos aquí por las razones que puedes comprender”. Acabava la seva carta dient: “Papá ¿te acuerdas de que hoy cumple 20 años?”⁴⁶. Dos dies després escrivia de nou al seu pare explicant-li la feina que feien i lo ve que estaven: “Aquí estoy muy bien, pues no hago servicios ni de armas ni de otra cosa, solo de cuartel, y esto es un día si y otro no, de manera que cuando no me toca servicio tengo hasta las 10 de la noche libre. [...]. De comida está bastante bien y también nos dan tabaco y jabón, ahora no sé cuanto ni cuando,

el tabaco ya sabes que te lo guardo y el jabón lo daré para que me laven la ropa.” Afegia que, malgrat les condicions no dormien malament: “Dormimos sobre tablas con un colchón de paja o de esparto y con una almohada igual, las tablas se ponen sobre unos banquillos de hierro y dormimos como en una cama, hay algunos que han podido conseguir sábanas, y estoy tratando de eso.”⁴⁷

Un altre problema era el de la roba, ja que si bé l'exèrcit els hi donava els uniformes reglamentaris, les mudes se les havien de portar el soldats, i naturalment amb la utilització intensiva de les poques que tenien la seva durada no era massa llarga, de manera que Carlos s'havia hagut de comprar uns calçotets i una camiseta, “pues ya sabes tú que la ropa que me traje de casa fueron tres mudas y una de estas me la dejé lavándomela en Quintanar de la Orden [Toledo] y otra muda está muy vieja, la camiseta la he tenido que tirar pues estaba tan rota que ya no se podía coser, y el calzoncillo me parece que también lo tendré que tirar dentro de poco”⁴⁸. Al cap de dues setmanes escriu al seu pare dient-li que “dicen que nos van a dar ‘monos’ azules de uniforme, pero oficialmente no se sabe nada”, i afegeix que, malgrat el seu interès per comprar unes sabates de lona, no n'ha comprat cap “porque los más baratos que han traído a las zapaterías son de 125 pesetas y son los que antes valían 30 o 35 pesetas y eso es tirar el dinero”⁴⁹. El problema era que l'encariment dels preus no tenia marxa enrere.

Però, a aquestes preocupacions de supervivència, Carlos n'afegia d'altres com ara el fet de no disposar d'informació sobre la marxa de la guerra: “Pues aquí por no haber no hay ni diarios, de manera que de cuando en cuando puedo coger

44 Carta de Carlos al seu pare, datada a Cuenca el 23 de maig de 1938.

45 Carta de Carlos al seu pare, datada a Cuenca el 14 de maig de 1938.

46 Carta de Carlos al seu pare, datada a Cuenca el 14 de maig de 1938.

47 Carta de Carlos al seu pare, datada a Cuenca el 16 de maig de 1938.

48 Carta de Carlos al seu pare, datada a Cuenca el 23 de maig de 1938.

49 Carta de Carlos al seu pare, datada a Cuenca el 23 de maig de 1938.

Ramon Arnabat Mata

"Que esto se acabe, pero siempre con la victoria nuestra"

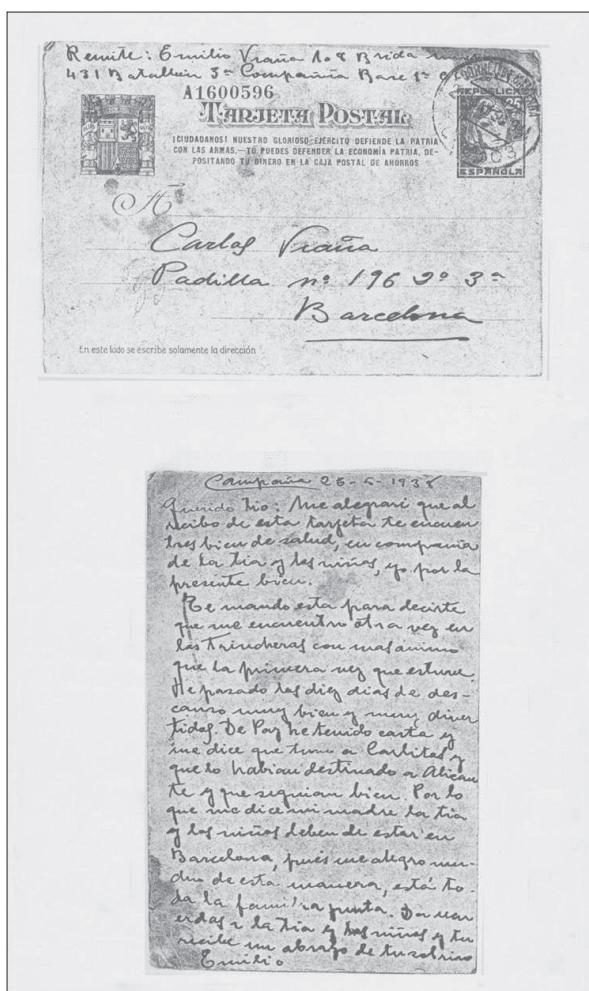

Figura 5. Sobre i carta d'un cosí de Carlos Viaña, Emilio, des del front al seu tiet i pare de Carlos. Maig de 1938.

un periódico atrasado y echarle un vistazo⁵⁰. Tallada la comunicació amb Catalunya per l'arribada de les tropes franquistes al mar, Cuenca només podia rebre informació via València i Madrid, i ambdues ciutats estaven patint setges de les tropes franquistes.

Tot i que quan arriba a Cuenca escriu al seu pare que havia millorat la regularitat de la correspondència ja que rebia cartes de Barcelona que tan sols trigaven tres dies en arribar a Cuenca. A la setmana següent la situació ja havia canviat: "Sigo sin novedad, solo que impaciente por no tener noticias vuestras", i afegia que necessita-

va que li enviés paper i sobres, "pues aquí no hay absolutamente nada de esto y me quedan para muy pocas cartas; por el papel en que te escribo puedes ver la muestra de cómo es el papel que he podido comprar aquí y eso a costa de mucho trabajo y muy caro"⁵¹. Quinze dies després segueix sense rebre cartes dels seus pares i germans: "Yo sigo bien aunque bastante impaciente por no tener carta tuya desde hace varios días. De mamá desde que salí de Valencia no he vuelto a tener carta, no sé que debe pasar con el Correo de Olot que todavía no me ha llegado carta alguna"⁵². En canvi, si que va rebre carta dels seus oncles de Madrid. La situació dels fronts així ho permetia. Però la preocupació principal en aquells moments era pels sovintejats bombardeigs franquistes sobre Catalunya: "Aquí estamos tranquilos del asunto de los bombardeos ¿y ahí, como vais?"⁵³. Quinze dies més tard, i davant les notícies que els bombardeigs sobre la capital catalana per l'aviació italiana sovintegen cada cop més, escriu: "Estoy muy intranquilo con tanto bombardeo"⁵⁴. Suposem que es refereix als bombardeigs de 12, 14, 21, 22 i 30 de maig.

A finals de maig, trobem entre les cartes que Carlos envia al seu pare, unes cartes del seu cosí madrileny, Emilio Viaña destinat al front. En aquesta carta li diu, que un cop passada la primera i dramàtica experiència d'estar la front i després d'uns dies de descans es troba millor: "Me encuentro otra vez en las trincheras con más ánimo que la primera vez que estuve. He pasado los diez días de descanso muy bien y muy divertidos"⁵⁵. Més aclaparat es trobava Carlos, tot i no haver estat mai al front i fer tan sols serveis

51 Carta de Carlos al seu pare, datada a Cuenca el 23 de maig de 1938.

52 Carta de Carlos al seu pare, datada a Cuenca el 5 de juny de 1938.

53 Carta de Carlos al seu pare, datada a Cuenca el 23 de maig de 1938.

54 Carta de Carlos al seu pare, datada a Cuenca el 8 de juny de 1938.

55 Carta d'Emilio Viaña al seu oncle Carlos Viaña, datada a Madrid el 26 de maig de 1938.

50 Carta de Carlos al seu pare, datada a Cuenca el 23 de maig de 1938.

"Que esto se acabe, pero siempre con la victoria nuestra"

Ramon Arnabat Mata

auxiliars a la reraguarda: "Yo tengo una impaciencia muy grande para que acabe la guerra, pues así como así desde que salí de Barcelona para Sitges hasta hoy hace casi nueve meses, pues mi santo (el 4 de Noviembre) lo pasé en Sitges, y ya es mucho el tiempo que llevo fuera de casa para no tener ganas de volver a ella"⁵⁶.

Carlos continua explicant a la seva família la vida quotidiana a la reraguarda i les misèries de la supervivència. Per exemple, a començaments de juny, explica els maldecaps que li està provocant l'extracció d'un queixal corcat –"tú no te pueden figurar lo que me está doliendo"– i els dubtes sobre que fer: "no sé si ponérme aquí de oro o esperar a que acabe la guerra y entonces ya veríamos un dentista bueno que me la pusiese, pues el dentista de aquí no me parece un fenómeno, dice que una muela de oro me costaría en total 60 pesetas y esto me parece una cosa muy barata para los tiempos que corremos, y no vaya a ocurrir que en lugar de oro me ponga cualquier porquería y además de costarnos el dinero vaya a resultar una birria; en fin decirme lo que os parece que debo hacer, pues mamá y tú sabéis mejor lo que más me puede convenir." Afegeix que ja fa alguns dies que sopa en una fonda per 5 pessetes el cobert "porque la cena que nos dan es buena pero casi siempre son lentejas con carne y tienen mucha grasa, y por la noche tengo esos ardores y esa acidez en el estómago"⁵⁷.

A començaments de juny el Comissari polític de la seva companyia el fa "responsable de un grupo de 15 hombres que no saben ni leer, y me ha nombrado 'Miliciano de la Cultura' para que les enseñe a leer, escribir, y de todo lo que pueda de manera que ya llevo la insignia de Milicias Culturales, claro que me hincho a escribir cartas a los chicos que no saben. El otro día fueron 8, una

para mamá y otra para ti y las 6 restantes para los familiares de algunos chicos que no saben escribir"⁵⁸. La situació, però, canvià al llarg del mes de juny, després d'estar cinc dies a Madrid amb una expedició: "Cuando he venido me encuentro con que ya no pertenezco al Batallón, pues a los servicios auxiliares nos han dividido en tres grupos, los del 1º pueden hacer servicios de arma y se quedan en los Batallones, los del 2º se los emplea unos en segar y otros en sus oficios correspondientes, y los del 3º les dan por inútiles totales. A mí me han dado para el 2º grupo, y es mejor pues los del 1º están más a punto para en un caso determinado salir al frente. No sé donde me destinarán, yo procuro por todos los medios quedarme en Cuenca de Instructor, veré si lo consigo"⁵⁹. En aquells moments, els exèrcits republicans a una i altra banda de l'Ebre, separats per l'escletxa franquista iniciaren un procés de reorganització per tal d'intentar aprofitar millor tots els seus recursos humans, davant l'ofensiva de l'exèrcit franquista.

A Belinchón a segar (juliol i agost de 1938)

La següent carta, del 4 de juliol, l'escriurà ja des de Belinchón un municipi proper a Tarancón, dins la província de Cuenca, i on conflueixen les províncies de Cuenca, Madrid i Toledo, i a on havia arribat el dia 29 de juny per fer la sega (3a Companyia de Treball 4t. Grup de Segadors, Casa del Pueblo). El canvi de destinació provocarà una profunda tristesa a Carlos: "Hay días que me los paso sin hablar con nadie, pensando solo en vosotros y en mi casa, y a veces tengo que hacer esfuerzos para no desesperarme como un niño... También pienso en mi porvenir, y hay noches en que no duermo pensando en qué voy a trabajar, y ahora más que nunca me encuentro muy solo",

56 Carta de Carlos al seu pare, datada a Cuenca el 5 de juny de 1938.

57 Carta de Carlos al seu pare, datada a Cuenca el 8 de juny de 1938.

58 Carta de Carlos al seu pare, datada a Cuenca el 8 de juny de 1938. El decret ministerial del 30 de gener de 1937 creava les Milícias Culturales per tal de tirar endavant un programa d'alfabetització i de cultura pel poble, especialment entre el soldats de l'exèrcit republicà.

59 Carta de Carlos al seu pare, datada a Cuenca el 27 de juny de 1938.

Ramon Arnabat Mata

"Que esto se acabe, pero siempre con la victoria nuestra"

i això per diverses raons, segons escriu al seu pare. Primer perquè no es veu la fi del conflicte: "La guerra no se acaba, y no solo eso, sino que no se ve ni tan siquiera el principio del fin. No sé cómo esos bárbaros no se dan cuenta de que ya hay bastante. ¡No tiene nadie derecho a causar tanta y tantos sufrimientos! Cuando se darán cuenta esos asesinos de que todo lo que hagan será inútil. Yo estoy tan disgustado que no duermo pensando cuándo acabará esta tragedia que estamos viviendo desde hace dos años". Segon perquè la nova destinació – "este maldito pueblo" – no li agradava gens: "Al día siguiente de venir ya había perdido toda la alegría con que había venido a segar, pues el pueblo en lugar de agradecer el que venimos a ayudarles a recoger la cosecha, se han creído que venimos de caridad. Nos mandaron a dormir a cada uno o dos de nosotros a una casa particular, a mí me tocó ir a dormir a la casa de uno de los que más animales y terneros tiene de todo el pueblo, y el muy canalla me puso a dormir en la cuadra, ni tan siquiera me puso un saco de paja". De manera que l'endemà, recollí les seves coses i s'instal·là en una casa requisada que feien servir com a caserna, "y en una de las habitaciones que tiene luz y con unos sacos de paja y las sábanas que me dio tía Paz, me hago la cama lo mejor que puedo, otro chico que es practicante de Farmacia también se vino a dormir aquí". Afegia que "ni el Alcalde ni nadie nos dan facilidades para nada, y es más en el pueblo donde estamos trabajando nos tienen que dar comida y figúrate como serán que el otro día le pidió al Alcalde el responsable nuestro dos panes y no se los quiso dar. [...] No se ve más que egoísmo e indiferencia por y para todo lo que sea nuestra guerra"⁶⁰.

Mostrava per tant, la sensació de trobar-se en una terra enemiga, on no sols les necessitats quotidianes malbarataven la solidaritat entre la població i els soldats, sinó que la majoria del

poble devia estar a favor dels insurgents: "En toda esta provincia parece y así es que no pueden ver ni en pintura a los soldados del pueblo y creo que el que no está con nosotros, está contra nosotros". No hi ha dubte que la proximitat de les tropes franquistes, envalentonava als sectors reaccionaris d'aquestes contrades, més quan el que tenien al davant no era l'exèrcit de combat republicà, sinó una mena d'exèrcit auxiliar de treballadors poc o gens armats. Tot ple-gat el feia sentir enyorança per la seva Brigada, on "encuentra uno más consuelo y una relativa tranquilidad"⁶¹.

La seva vida a Belinchón era força monòtona i cansada: "Nos levantamos a las 6,30 y a las 8,30 ya estamos segando hasta las 10 horas en que paramos para comer unas gachas con pan o alguna otra cosa; después seguimos segando hasta la 1,30 que es la hora que comemos y nos echamos a dormir la siesta hasta las 5 que nos levantamos para seguir segando hasta las 8. De manera que acabo bastante cansado". A més no acaba de trobar-se còmode amb la gent del lloc: "Lo que más me molesta es la gentuza que viene conmigo, pues todos son del campo y piensan que los que no son trabajadores del campo son unos señoritos, hay varios de ciudad como yo, y entre los del campo y nosotros hay la pelea que siempre ha habido entre el campo y a ciudad". Malgrat tot, Carlos escriu al seu pare que poc a poc es va trobant millor, "de comida muy bien, pues tenemos ración doble" i, a més, se sent útil: "No te puedes figurar la alegría que siento cuando estoy segando y cuando me canso me acuerdo de vosotros, y pienso que cuanto más siegue más pan comeréis, y esto me da nuevas fuerzas. Aquí si se da uno cuenta de que se algo por la causa"⁶².

60 Carta de Carlos al seu pare, datada a Belinchon el 4 de juliol de 1938.

61 Carta de Carlos al seu pare, datada a Belinchon el 4 de juliol de 1938.

62 Carta de Carlos al seu pare, datada a Belinchon el 7 de juliol de 1938.

“Que esto se acabe, pero siempre con la victoria nuestra”

Ramon Arnabat Mata

A partir de juliol, Carlos, rebrà més cartes dels seus oncles madrilenys –“de los tíos tengo noticias frecuentemente”–, que dels seus pares que s'estan a Catalunya –“hace ya cerca de un mes que no tengo carta vuestra”–, degut a la situació dels fronts de guerra i a la divisió de la zona republicana per la escletxa franquista que arriba al mar, i no pas pel fet de trobar-se lluny: “Es que está tan lejos esta mierda de pueblo piojoso que tardan mucho en llegar”⁶³, com escrivia Carlos al seu pare. La preocupació per la família augmentava a mesura que no en tenia notícies –“dime como continuáis de comida y de todo”⁶⁴. Preocupació també pels cada cop més sovintejats bombardeigs feixistes sobre Barcelona durant el mes de juliol: “Ten mucho cuidado con los bombardeos y aunque tengamos buenas estrella no te fíes mucho y ayúdala, que quien quita la ocasión quita el peligro, mira que mamá sufre mucho cuando sabe que bombardean (en esa sobretodo) y que si sabe que tú sigues acostado sufrirás más, y como comprenderás yo también estoy muy intranquilo”⁶⁵. Una setmana més tard insistia en aquesta preocupació motivada per la manca de cartes i per “los bombardeos tan grandes que estáis sufriendo” i afegia “no sabéis lo que estoy pasando leyendo en los partes que bombardean esa casi todos los días, y luego no saber nada de como salís o habéis salido de estos bombardeos. Lo único que os pido es que me escribáis lo más posible y que cuando bombardeen que os evitéis en lo que podáis el peligro. ¡Pensar que yo estoy con el alma en un hilo y que encima de esto no sabré si habéis salido bien o mal!”⁶⁶, referint-se als bombardeigs dels dies 13 i 19 de juliol de 1938. Mentre seguia guardant el tabac que li donaven pel seu pare i el seu oncle: “Te tengo guardado

bastante tabaco y cerillas. Esta semana seguramente nos darán e irá a parar a una bolsa que pronto tendré llena, y cuando así ocurra la enviaré a Madrid para que me la guarden, y si te parece le daré un poco a tío Jesús pues ya sabes que en Madrid no tienen (como en esa supongo)”⁶⁷.

Mitjan mes de juliol, Carlos sembla més ferm en el seu compromís amb la República, i així com els mesos anteriors volia que la guerra s'acabés el més aviat possible, sense fer esment de la forma (victòria o derrota), ara segueix mantenint el desig de que la guerra s'acabi, però amb la victòria republicana: “Con muchas ganas que esto se acabe, pero siempre con la victoria nuestra. [...] Lo que hace falta es que ganemos pronto la guerra para que podamos volver todos a nuestras casas y vivir en paz”⁶⁸. Tot just una setmana després, els dies 24-25 de juliol començava l'ofensiva republicana que originà la Batalla de l'Ebre, la més important, decisiva i mortal de la guerra civil⁶⁹. Per Carlos, la retirada de les tropes estrangeres era clau per guanyar la guerra. Ja a començaments de juny havia escrit: “Tengo buenas impresiones de la guerra, pues como les hagan retirar los ‘voluntarios’ poco tiempo vamos a tardar en aplastar a esos canallas asesinos”⁷⁰. Un mes més tard, hi insistia: “a ver si por fin les retiran ya de una vez los ‘voluntarios’ y entonces erán lo que es el Ejército de Negrín”⁷¹. El 5 de juliol de 1938 el Comitè

67 Carta de Carlos al seu pare, datada a Belinchón el 13 de juliol de 1938.

68 Carta de Carlos al seu pare, datada a Belinchon el 13 de juliol de 1938.

69 Vegeu BESOLÍ, A.; GESALÍ, D.; HERNÁNDEZ, X.; ÍÑIGUEZ, D. i LUQUE, J. C. (2005): *Ebro 1938*, Barcelona: Inédita Ediciones. Aquesta batalla que s'inicia a finals de juliol finalitzà mitjan mes de novembre, amb una pèrdua, entre morts i ferits, d'uns 70.000 homes de l'exèrcit republicà, i significa el principi de la fi, l'ofensiva franquista sobre Catalunya i la seva caiguda.

70 Carta de Carlos al seu pare, datada a Cuenca el 5 de juny de 1938.

71 Carta de Carlos al seu pare, datada a Belinchon el 13 de juliol de 1938. El 18 de juny, Negrín havia fet el gran discurs a Madrid convidant els republicans a resistir, i el 18 de juliol Azaña pronuncia un discurs a Barcelona amb el lema de “Pau, Pietat, Perdó”.

63 Carta de Carlos al seu pare, datada a Belinchon el 19 de juliol de 1938.

64 Carta de Carlos al seu pare, datada a Belinchon el 13 de juliol de 1938.

65 Carta de Carlos al seu pare, datada a Belinchon el 19 de juliol de 1938.

66 Carta de Carlos al seu pare, datada a Belinchón el 22 de juliol de 1938.

Ramon Arnabat Mata

"Que esto se acabe, pero siempre con la victoria nuestra"

Internacional de No-intervenció havia acordat un pla de retirada dels contingents voluntaris estrangers. Però, tots sabem el que va passar, els únics voluntaris estrangers que es van retirar varen ser els Brigadistes Internacionals que donaven suport a la República, els únics i veritables voluntaris, ja que els soldats alemanys i italians que donaven suport a Franco estaven enquadrats en els respectius exèrcits, i la seva presència no tan sols no va disminuir, sinó que va augmentar⁷².

A partir de mitjan mes de juliol Carlos intentarà mitjançant els seus oncles de Madrid d'aconseguir un trasllat –“seguramente me reclamará el Jefe de la Comandancia donde trabaja Lucita”–, argumentant que “yo aquí no hago nada más que acabar rendido y no rendir provecho alguno, pues como no sé nada de las labores del campo más estropeo que aprovecho aunque ponga toda mi buena voluntad y esto creo es fácil de comprender”⁷³. Quinze dies més tard, informava al seu pare que anar a Madrid era molt complicat, però que els seus oncles a Madrid havien fet gestions perquè pogués ésser destinat a la Comandància de Fortificacions de Conca: “Pues el ir a Madrid por ahora no es posible; pero aun así y todo en Cuenca estaré mucho mejor y luego que como iré seguramente de escribiente o algo así, entonces podré trabajar más provechosamente que acá”⁷⁴. A finals del mes d'agost, i un cop acaba la sega, escriu al seu pare que dient-li que les gestions dels seus oncles per a anar a Conca o a Madrid no han donat resultat –“de la

72 El 21 de setembre de 1938, Negrín anunciava a la Societat de Nacions la retirada de les Brigades Internacionals. L'1 d'octubre el Consell de la Societat de Nacions acceptava la petició de Negrín sobre la retirada dels voluntaris estrangers. Entre el 25 i el 28 d'octubre les Brigades Internacionals s'acomiadaren de la República Catalunya, mentre els 'voluntaris' alemanys i italians es quedaven a Espanya, ajudant a Franco a vèncer l'exèrcit republicà, davant la parsimònia de les democràcies occidentals.

73 Carta de Carlos al seu pare, datada a Belinchón el 19 de juliol de 1938.

74 Carta de Carlos al seu pare, datada a Belinchón el 3 d'agost de 1938.

reclamación de los tíos me parece que no hay ya que contar con ella”, i en una altra carta afageix: “yo no me hago ilusiones y es más las he perdido todas”⁷⁵.

A les darreries de juliol l'estat anímic de Carlos estava per terra: “No sabéis lo aplanado que estoy, pues por una parte el no tener señales de vida vuestras y el estar solo, sin nadie que me atienda, creo que estas circunstancias me han acobardado un poco. Ya sé que a todos durante la guerra les ha ocurrido lo mismo durante una temporada, y ahora a mí me pasa igual”. Segons Carlos, la causa fonamental del seu esfondrament moral era el fet de no rebre cartes de casa seva: “Mientras no me han faltado cartas vuestras he estado muy relativamente tranquilo, pero cuando hace ya cerca de un mes que no tengo carta vuestra, entonces me siento muy solo, y me entran muchas ganas de llorar. No quiero hablar con nadie, y lo único que quiero es estar solo”⁷⁶. A finals de juliol, la rebuda d'una carta escrita el dia 15 pel seu pare l'hi aixecarà una mica els ànims –“comprenderás me ha causado una gran alegría”– i, sobretot, li permet albirar el retrobament amb la seva família: “Pienso que algún día, como tú dices, se acabará la guerra, y entonces volveremos a estar todos juntos en casa”. Especialment amb el seu pare: “Además de mi padre has sido como un buen amigo y ahora que estoy lejos de ti es cuando me doy cuenta de lo que es el estar separado de lo que más quiero en el mundo, vosotros mis padres”⁷⁷. En aquesta carta, però, Carlos mostra una vegada més el seu desànim –“me siento muy abatido y muy triste”–, no tant sols pel fet d'estar allunyat de la seva família, sinó per com marxa la guerra: “No es que haya perdido la moral, sino lo que me pasa es que cu-

75 Carta de Carlos al seu pare, datada a Belinchón el 20 d'agost de 1938, i a la seva mare i germans, datada a San Clemente el 27 d'agost de 1938.

76 Carta de Carlos al seu pare, datada a Belinchón el 22 de juliol de 1938.

77 Carta de Carlos al seu pare, datada a Belinchon el 28 de juliol de 1938.

"Que esto se acabe, pero siempre con la victoria nuestra"

Ramon Arnabat Mata

ando empezaron esos la ofensiva sobre Levante y vi que caían unos cuantos pueblos, te confieso que me desmoralicé un poco y lo vi todo negro. Si llego a estar en el frente me hubiese pegado un tiro (pues se como cunde la desmoralización en el frente) y por culpa mía hubiesen pagado otros; pero no te preocupes ni pienses que he perdido la moral, pues cuando he visto que nuestro ejército resistía he vuelto a sentirme optimista, ahora que pienso como tú, que antes de ganar la guerra ha de correr mucha sangre. ¡Ojalá se acabe pronto!"⁷⁸.

A començaments d'agost, escriu al seu pare que, finalment, ha cobrat els mesos de maig, juny i juliol i per tant no necessita que li giri diners –“de manera que ya ves que no necesito dinero”–, és més, el dia 8 d'agost li gira 500 pessetes al seu pare. Alhora que li comunica que té molt de tabac acumulat –“si vieses el tabaco que tengo para ti te asustarías”–, però que no es refia d'enviar-lo per correu a Barcelona: “Tengo miedo de mandarlo por Correo pues un chico catalán ha mandado hace 6 meses y no llegó, de manera que lo guardaré y ya veremos cómo te lo mando”⁷⁹. Finalment, li fa saber que, des de final de juliol, ja rep més regularment la correspondència, tant del pare, com de la mare. Però una setmana després, ja torna a dir-li que fa quinze dies que no rep carta seva –“veremos si en el correo de mañana me trae algo, no sabes la impaciencia que paso”⁸⁰. Fins el dia 19, quasi un més després de rebre la darrera, rep una carta del seu pare amb data de 6 d'agost, i dues de la seva mare de 30 de maig i 6 d'agost (han trigat, per tant, entre dues i tres setmanes en arribar). Aquestes notícies familiars, del seu pare i tia –“veo que continuáis bien”– i de la seva mare i els seus germans –“me dicen que todos están bien y los chicos estudiando mucho”– contribu-

eixen per una banda, a animar-lo; però per l'altra a reforçar l'enyoança: “No es que tenga envidia, pero me da mucha pena y vergüenza el ver que tengo 20 años y no tengo oficio ni beneficio (claro que por causa de la guerra). También tengo miedo y no sé a qué, me parece que es a que acabe la guerra y ser un hombre sin profesión ni nada, y esto me da mucha pena y mucha vergüenza. Esta cuestión me tiene muy intranquilo y en serio te digo que me da vergüenza”⁸¹.

A Sueca (País Valencià) a collir l'arròs (setembre de 1938)

El dia 27 d'agost escriu a la seva mare i germans comunicant-los que havia sortit de Belinchón, cap a Tarancón, Cuenca i San Clemente al sud de la província de Cuenca, i prop dels límits amb les províncies d'Albacete i Ciudad Real, on arribaren el dia 26: “Donde seguramente no pasaremos muchos días, pues nos llevaran luego a algún otro sitio, ahora que no tenemos idea de a dónde iremos, ni qué trabajo haremos”. Afegia que en aquest poble no estaven pas malament: “El pueblo es más grande que Cuenca, pero es un pueblo y tiene el gran inconveniente de que no hay agua y tienen que traerla de fuera del pueblo, pero en el cuartel hay aguadores y no nos falta. También hay aquí muchos melones. Ayer tarde llegamos y ya estoy casi harto de melones”⁸².

Tal i com havia previst Carlos, una setmana després d'arribar a San Clemente, el dia 7 de setembre ja marxaven i l'endemà arribaven a Sueca, al País Valencià, “el pueblo es precioso y más que pueblo parece una capital ¡Qué comparación con los pueblos de Castilla! Aquí hay toda el agua que quieras ¡y no por ahí que el agua cuesta dinero!”⁸³.

78 Carta de Carlos al seu pare, datada a Belinchón el 28 de juliol de 1938.

79 Carta de Carlos al seu pare, datada a Belinchón el 3 d'agost de 1938.

80 Carta de Carlos al seu pare, datada a Belinchón el 8 d'agost de 1938.

81 Carta de Carlos al seu pare, datada a Belinchón el 20 d'agost de 1938.

82 Carta de Carlos a la seva mare i germans, datada a San Clemente el 27 d'agost de 1938. Escriu una carta pràcticament igual, amb la mateixa data al seu pare.

83 Carta de Carlos al seu pare, datada a Sueca el 16 de setembre de 1938. Escriu una carta pràcticament igual, amb la mateixa data a la seva mare i germans.

Ramon Arnabat Mata

“Que esto se acabe, pero siempre con la victoria nuestra”

Van ser destinats a aquesta ciutat per a col·laborar amb la collita de l'arròs –“al cual hemos venido a segar el arroz”–, i estaven instal·lats en cases particulars: “yo he tenido buena suerte, pues tengo de patrona a unos señores muy buenos” (carrer de Martínez y Peris, número 15)⁸⁴. Una setmana després escriu al seus pares i germans informant-los que la majoria s'estan sense fer res, ja que havia sortit una disposició del govern dient que s'havia de pagar als segadors 25 pessetes diàries, “y como muchos de nosotros no sabemos segar no nos quieren mandar pues nos tendrían que dar ese jornal y el provecho que nosotros hagamos será nulo o casi nulo y perderían dinero y tiempo, así que estamos todo el día sin hacer nada”⁸⁵.

De manera que passava molt de temps llegint –“ahora no hago nada más que leer, leo mucho”–, sobretot obres de Erich Maria Remarque i de Lev Tolstoi, afegia que “tengo bastantes novelas; y tengo una que se llama *Relámpagos en el abismo* y que el autor se llama Mario Mariani, y que por creer que este es tu amigo la compré, aunque no la he entendido casi nada. Cuando quieras estas novelas las mandaré a casa pues quiero conservarlas.”⁸⁶ En una carta posterior adjunta una llista de tots els llibres que té, “como verás todos son buenos autores [...], tengo muy buenos autores rusos: [Dimitri] Manuilski, [Josif] Stalin, etc. etc. También tango de Blasco Ibáñez. En todo el día no hago más que leer, pues es lo que

84 Carta de Carlos al seu pare, datada a Sueca el 9 de setembre de 1938. Escriu una carta pràcticament igual, amb la mateixa data a la seva mare i germans.

85 Carta de Carlos al seu pare, datada a Sueca el 16 de setembre de 1938.

86 Carta de Carlos al seu pare, datada a Sueca el 27 de setembre de 1938. Remarque era un novel·lista alemany (1898-1970), autor de *Res de nou a l'oest* (1929), que obtingué un gran èxit pel seu caràcter pacifista i fou portada al cinema i al teatre, i *Tres Camarades* (1937). Després publicà *Arc de Triomf* (1945), *Spark of Life* (1952), *Temps de viure i temps de morir* (1954), i *El cel no té favorits* (1961). L'obra de Mario Mariani, *Relámpagos en el abismo*, traduïda per F. Almela Vives, havia estat publicada a València l'any 1927 per l'editorial Guerri.

más me gusta”, i referma la seva idea de formar una bona biblioteca un cop acabi la guerra: “Estos libros los tengo muy bien conservados pues después de leerlos los guardo en la maleta y los tengo bien guardados para cuando vaya a casa poder hacer con más que compre una biblioteca, o sino mandarlos ahí para que tú los guardes para volver a leerlos cuando vuelva a casa.”⁸⁷ A finals d'any, però, aquest projecte se'n va a en orris per la impossibilitat de enviar cap paquet a Catalunya, de manera que Carlos decideix de donar “todos los libros y folletos que tenía para la Biblioteca del Hogar del Soldado de nuestro Acantonamiento ('B')”⁸⁸.

Carlos insistia al seu pare que no tenia problemes de diners, ja que ara cobraven regularment a mes passat: “Porque aquí no tengo necesidad de dinero y quiero girarte más para que cuando vuelva a casa tenga unas pesetas ahorradas”, i afegia que s'havia comprat “una cazadora muy buena” que l'hi havia costat 17 duros, “y ahora valen ya a 30, de manera que me parece que he hecho bien”⁸⁹. En una carta posterior, insistia: “No pases cuidado por la cuestión del dinero pues no necesito casi y luego que ahora me pagan con puntualidad; no quiero que té de pena que te gire pues peor sería si ese dinero lo hubiese ganado en las trincheras pues hubiera estado constantemente en un gran peligro y aunque he estado muy cerca no hemos tenido afortunadamente que lamentar ninguna desgracia”⁹⁰. Pel que feia al tabac, mitjan mes de setembre enviava al seu pare un paquet amb força tabac, tot i que ell se n'havia quedat una part per veure si el podia bescanviar per altres productes que necessitava, com ara sabó,

87 Carta de Carlos al seu pare, datada a San Clemente el 8 de novembre de 1938. Dimitri Manuilki (1883-1952) fou secretari de la Komintern entre 1931 i 1943.

88 Carta de Carlos al seu pare, datada a San Clemente el 29 de desembre de 1938.

89 Carta de Carlos al seu pare, datada a Sueca el 9 de setembre de 1938.

90 Carta de Carlos al seu pare, datada a Sueca el 20 de setembre de 1938.

"Que esto se acabe, pero siempre con la victoria nuestra"

Ramon Arnabat Mata

"pues no tengo nada y me voy a ver negro para que me laven la ropa", o arròs, "para mandaros lo que más pueda"⁹¹. Sembla que el tabac mai arribà als seu destinatari –"algún vivo se habrá fumado el tabaco que te mandé, te digo que ojalá a quien se lo hay fumado a nuestra salud se le convierta en la barriga ácido plúmbico y no se pueda levantar y andar"⁹².

Aconseguir sabó per donar-lo a les dones que renten la roba es convertirà en un greu problema, així, a finals de setembre, demanarà al seu pare que "si ves posibilidad de mandarme algo de jabón hazlo si puedes pues des de Julio que no nos han dado y hasta ahora no sé como he podido ir un poco limpio"⁹³. També li demanava tinta i plomes per escriure: "como te decía en una anterior mía, si puedes me mandes tinta y plumas, pues por la muestra puedes ver como andamos de esto y he pensado que como tú estás en la Intervención siempre tendréis más facilidad de conseguir esto, pues supongo que el mismo que os venda la tinta para las oficinas, te podrá vender para mí y de las plumillas lo mismo"⁹⁴. Pel que fa al menjar, en canvi, deia que estava força bé: "De comida estamos bien, de manera que no me mandes nada pues no necesito y en cambio vosotros la necesitais y en gran escala"⁹⁵.

A mitjan mes de setembre de 1938, Carlos comença a expressar la seva preocupació per la possibilitat que esclatés una guerra mundial, vista d'altra banda, com la única solució per acabar amb els feixismes: "De la guerra no se qué pensar, ni que opinar; pues parece que la guerra

91 Carta de Carlos al seu pare, datada a Sueca el 16 de setembre de 1938.

92 Carta de Carlos al seu pare, datada a San Clemente el 16 d'octubre de 1938.

93 Carta de Carlos al seu pare, datada a Sueca el 27 de setembre de 1938.

94 Carta de Carlos al seu pare, datada a San Clemente l'1 d'octubre de 1938.

95 Carta de Carlos al seu pare, datada a Sueca el 16 de setembre de 1938. Escriu una carta pràcticament igual, amb la mateixa data a la seva mare i germans.

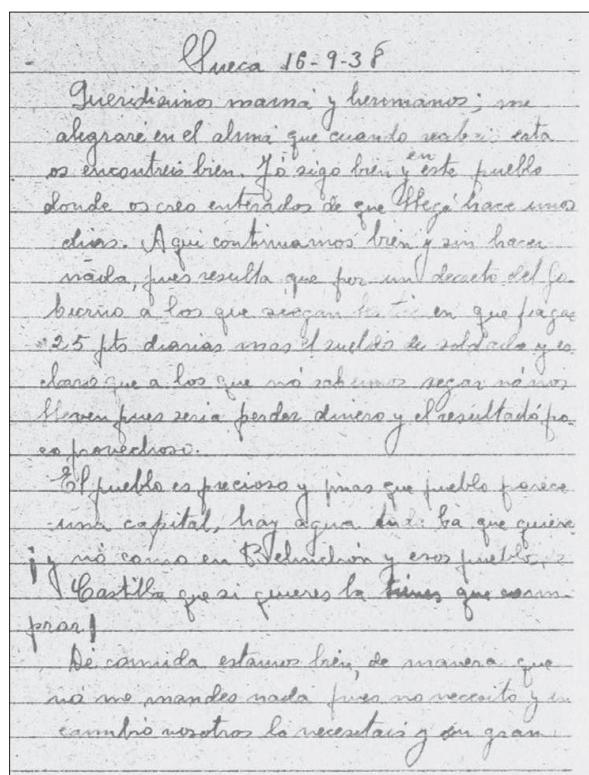

Figura 6. Carta de Carlos Viana a la seva mare i germans (Olot) des del front (Sueca). Setembre 1938.

mundial se acerca a pasos gigantes y creo que la única solución para acabar con esos 'canallas' de una vez es la guerra, o ellos acaban con nosotros o nosotros con ellos. Es la lucha de la Civilización con la barbarie y la destrucción. Veremos como acaba"⁹⁶. Un dies més tard insistia que "veremos a ver qué pasa y cuando acaba la guerra, aunque yo creo que tal como está la situación internacional, no tiene cara de arreglarse o mejor dicho de acabarse pronto"⁹⁷.

A començaments d'octubre mostrava el seus desconcert amb la situació i el discurs de Negrín: "Yo no le veo la terminación por ninguna parte y el discurso de Negrín me ha desorientado un poco y no sé qué pensar"⁹⁸. Suposem que es tracta del

96 Carta de Carlos al seu pare, datada a Sueca el 16 de setembre de 1938. Escriu una carta pràcticament igual, amb la mateixa data a la seva mare i germans.

97 Carta de Carlos al seu pare, datada a Sueca el 20 de setembre de 1938.

98 Carta de Carlos al seu pare, datada a San Clemente l'1 d'octubre de 1938.

Ramon Arnabat Mata

"Que esto se acabe, pero siempre con la victoria nuestra"

discurs de Negrín davant la Societat de Nacions el 21 de setembre de 1938 anunciant la retirada de les Brigades Internacionals, i que d'alguna manera complementen les negociacions secretes entre Negrín i el duc d'Alba del dia 9 del mateix mes.

Una setmana després escrivia sobre el número de l'aviació franquista llençant pa sobre Madrid: "Habrás visto la payasada que han hecho los 'fachas' arrojando pan sobre Madrid; nosotros ahora deberíamos arrojar sobre sus capitales varias toneladas de metralla en forma de bombas de aviación para que viesen que si a ellos les sobra el pan a nosotros nos sobran las municiones. Este detalle no te puedes figurar del humor que me ha puesto, pues eso es burlarse". Molt més, però, li dolia la posició dels anomenats països democràtics davant l'avanç del feixisme a Espanya i a Europa en l'anomenat acte de Munic (29-30 de setembre de 1938): "Supongo que también te habrá indignado la cobardía humillante de esas que se dicen naciones democráticas y que en el fondo no son nada más que egoístas, permitiendo la anexión de los Sudetes a los nazis y polacos. ¿Creen evitar la guerra dándoles trozos de tierras? Y no saben que llegará el día en que no se contentarán con esas tierras sino que exigirán con amenazas y sino con la razón de la fuerza (que es su método) todas esas tierras que hoy se dicen defensoras de la paz y de la civilización, y que de esto no tienen nada sino lo contrario". Una anàlisi molt clara i una previsió que, final i malauradament, es va complir només un any més tard, però que tenia com a punt débil el creure que els republicans aïllats podrien guanyar la guerra: "a mí me parece que nuestro problema solo nos pertenece a nosotros y no permitiría que interviniesen esos demócratas de pacotilla, pues bajo su máscara se esconde el egoísmo que anteponen por todo y ante todo"⁹⁹.

⁹⁹ Carta de Carlos al seu pare, datada a San Clemente el 6 d'octubre de 1938. En el Pacte de Munic, França i Gran Bretanya van signar un acord amb Alemanya i Itàlia per mantenir la situació de la no-ingerència en la guerra espanyola, però amb la contrapartida de l'annexió d'Alemanya dels Sudets i posterior ocupació de Txecoslovàquia.

A finals de setembre encara s'estaven a Sueca, i preveien que podrien ser destinats a Cullera o a l'Albufera "donde hay mucho arroz" i, un cop acabada la sega, "otra vez a la dichosa provincia del Crimen, y si fuese a Cuenca no estaría mal del todo, lo peor es que la base nuestra está en San Clemente, y es un pueblo que no está mal del todo, pero es peor que éste y luego que estando aquí parece que estoy casi en casa"¹⁰⁰. Tot i això Carlos seguia intentant de ser destinat a prop de casa, així que aprofitant una conversa amb un soldat de Sueca que ho havia aconseguit, escriurà al seu pare dient-li que "la manera de ir a esa es que le reclamen a uno alguien que tenga bastante influencia. Si tu vieses la posibilidad de que me reclamase alguien podría ir a esa". Però aquestes ganes vitals d'apropar-se als seus i allunyar-se del perill de la guerra, conviu amb la defensa de la república i de la victòria militar: "Tengo unas ganas de estar en casa ya en paz, que hay veces que me entran ganas de irme al frente porque allí se tiene que estar mejor que aquí. No hay más que derrotistas y cobardes"¹⁰¹.

A San Clemente (Cuenca) a no fer res (octubre-desembre de 1938)

Finalment, el 30 de setembre surten de Sueca cap a San Clemente (Cuenca), seu del batalló dels serveis auxiliars on estava adscrit, on arriben el dia 1 d'octubre, tot i que sense saber que hi havien vingut a fer: "Ahora no sabemos a que hemos venido aquí, algunos dicen que para la vendimia, pero los oficiales no nos han dicho ni una palabra". En fi, una sensació d'anar d'un costat a l'altre sense saber massa bé perquè –"no sabemos ni el tiempo que estaremos aquí, ni lo que haremos"–, i de no saber com realment

¹⁰⁰ Carta de Carlos al seu pare, datada a Sueca el 20 de setembre de 1938. Carlos utilitzarà en diverses cartes "la provincia del crimen", referint-se al *Crimen de Cuenca* (1910-1925), és a dir a l'error judicial que va portar 12 anys de presó a dos innocents acusats d'una mort que no havia ocorregut mai. Vegeu MALDONADO, S. (1980): *El crimen de Cuenca*, Barcelona: Argos-Vergara.

¹⁰¹ Carta de Carlos al seu pare, datada a Sueca el 27 de setembre de 1938.

"Que esto se acabe, pero siempre con la victoria nuestra"

Ramon Arnabat Mata

s'estava desenvolupant la guerra, per això no és gens estrany que escrigui al seu pare demanant-li notícies: "Cuando me escribas háblame de la guerra pues aquí se dicen muchas cosas respecto a ella, pero yo no le veo la terminación por ninguna parte." A San Clemente llogà una habitació en una casa particular (carrer de San Sebastián, número 20), "pues en el cuartel hay muchos piojos y como no hay agua siempre anda uno lleno de suciedad"¹⁰². Llogar l'habitació i pagar la neteja de la roba s'emportava una bona part de la soldada, de manera que no podia enviar tants diners al seu pare: "Nada más que 125 [pesetas] porque ahora duermo en una casa particular y me cobran algo caro por lavarme la ropa, pero si al acabar el mes me sobra algo de dinero, lo juntaré y te lo giraré junto con lo que te gire el mes que viene"¹⁰³.

La incertesa sobre el futur continuà la setmana següent: "Ahora no sabemos nada de lo que van a hacer con nosotros, unos dicen que si nos mandarán a la vendimia y otros dicen que seguramente nos harán un nuevo reconocimiento pero no personal sino por los expedientes médicos que de cada uno de nosotros hay en el C.R.I.M", tot i que un sanitari l'hi havia dit que estava inclòs en el quadre se serveis auxiliars.¹⁰⁴ Incertesa que s'afegia al fet que durant les dues setmanes que s'havia estat a Sueca i les dues que portava a San Clemente no havia rebut carta dels seus pares des de Catalunya, i en canvi si dels seus oncles des de Madrid: "No sé que habrá pasado que durante los días que he estado en Sueca no he tenido carta alguna, ni de ti, ni de mamá tampoco, únicamente de los tíos de Madrid"¹⁰⁵. Quinze dies més tard insistia: "Yo sigo bien pero muy impaciente, pues ya hace más de

un mes que no tengo carta ni tuya, ni de mamá, solo he recibido una carta del tío Ramón pero del mes de Julio, de manera que os podéis suponer la impaciencia que tengo"¹⁰⁶. Les darreres cartes que Carlos havia rebut de la seva mare i del seu pare eren del 19 i del 21 d'agost, és a dir de feia quasi dos mesos. No serà fins el dia 15 d'octubre que rebrà de nou cartes, i s'assabentará que la seva família es troba de nou reunida a Barcelona "a causa de los pólipos de Ricardito"¹⁰⁷.

A mitjan mes d'octubre demanava al seu pare la seva opinió sobre la guerra: "Yo creo que ya no puede tardar mucho en acabar. Pero tengo un asco porque veo que todos los 'quintos' no hacen nada más que despoticar y derrotar y luego si ganaran los fascistas lloverían y entonces se les podría decir lo que dijeron en el célebre monte del *suspiro del moro*. No te puedes figurar que odio tengo a todos estos *chorros*. Por lo menos en Cataluña son en el fondo buenas personas y nobles. Me parece que en unos cuantos años me voy a sentir catalán, pues tú no sabes cómo echo de menos esa tierra. Unos compañeros catalanes me han dado una chapa que lleva el escudo catalán y pone *Catalunya* y ya me la he puesto"¹⁰⁸. A mesura que avançava la tardor ho feia el fred i per això demanava als seus pares que li enviessin una jaqueta de cuir, "pues aquí se ha echado ya el invierno encima y desde hace bastantes días no para de llover, y aunque tengo el tabardo siempre es mejor tener el chaquetón", tot recomanant-los que l'enviïn als seus oncles de Madrid perquè aquest l'hi facin arribar, ja que es la via més ràpida. Afegia un estat de la roba de què disposava: "De ropa interior no necesito casi nada pues yo estando en Cuenca me compré tres camisetas y tres calzoncillo, y que las camisetas por ser en verano no las he estrenado hasta hace

102 Carta de Carlos al seu pare, datada a San Clemente l'1 d'octubre de 1938.

103 Carta de Carlos al seu pare, datada a San Clemente el 13 d'octubre de 1938.

104 Carta de Carlos al seu pare, datada a San Clemente el 6 d'octubre de 1938.

105 Carta de Carlos al seu pare, datada a San Clemente l'1 d'octubre de 1938.

106 Carta de Carlos al seu pare, datada a San Clemente el 13 d'octubre de 1938.

107 Carta de Carlos al seu pare, datada a San Clemente el 16 d'octubre de 1938.

108 Carta de Carlos al seu pare, datada a San Clemente el 13 d'octubre de 1938.

Ramon Arnabat Mata

"Que esto se acabe, pero siempre con la victoria nuestra"

unos días en que empezó el frío por aquí; camisetas tengo 4, dos que me compré en Madrid y una que me dieron en el Hospital y la *kaki* que me traje de casa; calcetines tengo todos los que traje de casa, pañuelos también y de ropa de abrigo tengo la cazadora que os dije que compré y el tabardo y pantalones tengo los de uniforme que compré en Valencia y los bombachos que me traje de casa. Los guantes de cuero tan buenos que tenía me los quitaron cuando estábamos en la siega en Belinchón. De calzado tengo las botas tan buenas que me compró papá cuando salí de Sitges, de manera que ya veis toda la ropa que tengo y si vosotros creéis que necesito algo mandármelo, sino no. Tengo también un pañuelo de seda blanco que lo llevo con la cazadora al cuello y que lo compré a un 'quinto' que no tenía legañas, de ocasión me cobró tres duritos y es una sábana"¹⁰⁹.

A finals d'octubre, el fred i les pluges –“aquí ya hace mucho frío y llueve mucho, de manera que además de lo incómodo que de por sí es el pueblo resulta que el tiempo no ayuda nada y así es que estamos todo el día en el cuartel o en casa”–, el fet de no saber res del que farien els dies següents –“no sabemos nada de lo que vamos a hacer este invierno, pues no hay siquiera rumores de esto”–, la manca de notícies directes dels seus pares i els continuats bombardeigs de l'aviació franquista sobre Barcelona provoquen un fort malestar en Carlos, tan sols són alleugerit per les notícies dels oncles que viuen a Madrid: “Por los tíos de Madrid sé que afortunadamente y a pesar de esos bárbaros bombardeos que estáis sufriendo estáis todos bien”¹¹⁰. Tan sols, l'esperança en un ràpid acabament de la guerra el permetia de mantenir l'optimisme: “Hay muchos que opinan que no llegaremos a pasar todo el invierno aquí y ahora con las palabras de Negrín parece que si

la suerte nos ayuda así será. Veremos si retiran todos los voluntarios, por lo menos 10.000 ya están fuera, pero no son nada comparados con los que hay en el terreno farricoso. Aquí, lo mismo que en Valencia, hay mucho optimismo respecto a la terminación de la guerra. Pero yo no me lo creeré hasta que no esté con vosotros en casa”, i afegia una postdata prou aclaridora dels seus dubtes: “Dime en qué condiciones se acabaría la guerra, pues tengo algunos temores respecto a la manera de acabarse”¹¹¹.

A començaments de novembre, sembla que la guerra no vagi tan malament: “Ahora parece que les hemos cortado la carretera de Zaragoza a Lérida y esto es una buena operación (a mi me parece)”, tot i que segueix pendent la qüestió dels voluntaris a les files franquistes: “Habrás visto la farsa de la retirada de ‘voluntarios’, yo ya me lo esperaba, pues de esos hijos de.... no se puede esperar nada. Mientras hemos estado luchando nosotros solos por la integridad de España ¡Que venga ahora el fascista hijo de mala madre de Chamberlain y sus secuaces y les haga el pastel a los tres bandidos! En fin, ya lo dijo Prieto que la guerra la teníamos que resolver y ganar nosotros, no hay que esperar nada de las demás naciones. Veremos como acaba el jaleo que se tren los 4 de Munich”¹¹². Cada dia que passava s'esvaïa més la possible intervenció de França i Gran Bretanya al costat de la República per tal de frenar el feixisme. I la derrota final de la batalla de l'Ebre, consumada a mitjan mes de novembre, marcarà el punt d'inflexió definitiu de la guerra civil a favor de l'exèrcit franquista.

A començaments de novembre segueixen els problemes amb la correspondència i les cartes acostumen a trigar unes tres setmanes per anar de Barcelona a San Clemente, però corren ru-

109 Carta de Carlos al seu pare, datada a San Clemente el 16 d'octubre de 1938.

110 Carta de Carlos al seu pare, datada a San Clemente el 24 d'octubre de 1938.

111 Carta de Carlos al seu pare, datada a San Clemente el 24 d'octubre de 1938.

112 Carta de Carlos al seu pare, datada a San Clemente el 8 de novembre de 1938.

"Que esto se acabe, pero siempre con la victoria nuestra"

Ramon Arnabat Mata

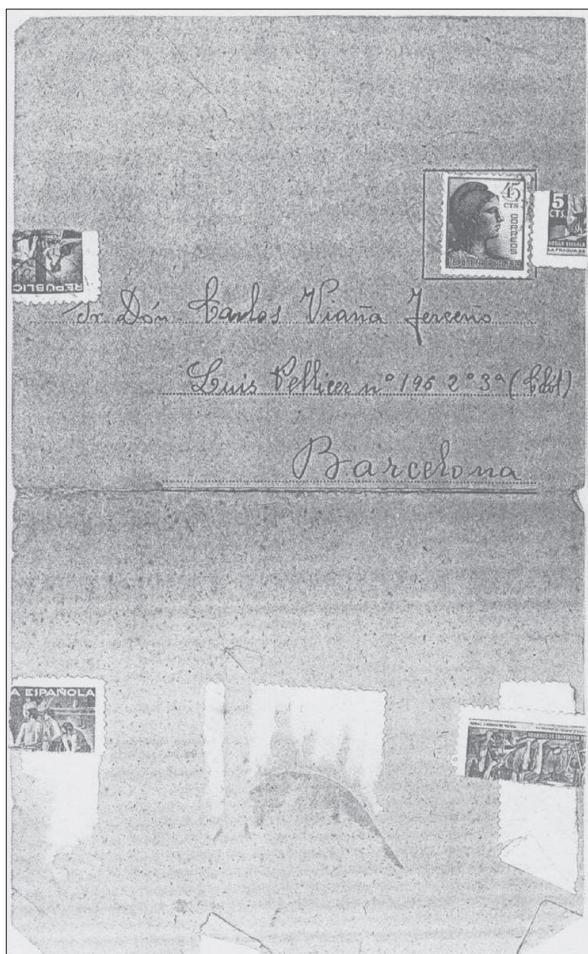

Figura 7. Sobre d'una carta enviada per Carlos Viaña des del front al seu pare. 1938.

mors que mitjan mes els donaran permisos, la qual cosa el porta a escriure que en cas que els donin i siguin d'un mínim d'una setmana se n'aniria a Madrid amb els seus oncles "ya que no hay posibilidad de ir a esa", ja que els franquistes havien separat completament el País Valencià de Catalunya, ja totalment encerclada després de la batalla de l'Ebre¹¹³. Un mes més tard, però, manifesta de nou el seu desencís: "Yo ya no sé cuando volveré a casa, por ahora he perdido las esperanzas", tan per la marxa de la guerra –"yo sinceramente creo que tenemos guerra para mucho tiempo"–, com pels rumors de la seva propera destinació: "Por aquí no hay nada de

113 Carta de Carlos al seu pare, datada a San Clemente el 8 de novembre de 1938. Arthur Neville Chamberlain era el primer ministre britànic que va signar els acords de Munic (1938), partidari de l'apaivagament d'Itàlia i Alemanya.

particular, excepto que se rumorea que iremos a recoger la naranja, pero no se dice nada oficialmente". De manera que expressa clarament el seu desig de marxar, malgrat els consells del seu pare de que hi segueixi: "Estoy muy harto de toda la provincia del 'crimen' y deseando salir de ella"¹¹⁴.

En una carta posterior respon al seu pare que comparteix l'estranyesa que en la situació actual mantinguin un contingent de soldats sense fer res: "Como tú dices bien en tu última carta es muy extraño que necesitando hombres como se necesitan ahora para todo nos tengan aquí sin hacer nada. Dice uno que está en las Oficinas de una de la compañías que en la Comandancia de Cuenca ha oído decir que seguramente saldremos para la recolección de la naranja hacia los días 25 o 30 del presente; si así fuese, entonces estaría mejor pues nos librariámos de estar aquí durante dos o tres meses como mínimo, pues la naranja son tres brotes y siempre se tarda 4 o 5 meses desde que se empieza hasta que se acaba"¹¹⁵. Afegeix una explicació detallada de l'avorrida vida que porten a San Clemente –"no te puedes figurar la vida más aburrida que hacemos aquí": "Nos levantamos, a las 8 pasamos lista, nos vamos a tomar café y después hasta las 12 ½ tenemos teórica, después a la 1 a comer y tenemos libre hasta las 3, después de comer iba a un Bar a tomar café o refrescos pero estoy harto de ver a los individuos salir y entrar borrachos de los Bares, y solo de pensar que yo un día pudiese salir así me da asco y por eso he dejado de ir y lo que hago hasta las 3 es irme a una casa de al lado del cuartel a sentarme al brasero y leer una novela o el periódico o ponerme a escribir. Después hasta las cinco y media tenemos más teórica y después a las 6 ½ a cenar, a las 8 pasar lista y a casa a dormir. De manera que fíjate

114 Carta de Carlos al seu pare, datada a San Clemente el 10 de desembre de 1938.

115 Carta de Carlos al seu pare, datada a San Clemente el 14 de desembre de 1938.

Ramon Arnabat Mata

"Que esto se acabe, pero siempre con la victoria nuestra"

que vida más aburrida es la del puerco"¹¹⁶. Deu dies més tard, informa que han desaparegut els rumors d'anar a València a collir la taronja –“ya no se oye ni una palabra de la ida a Valencia a recoger la naranja”–, i que els han canviat de caserna, instal·lant-los en una que està en millors condicions, per la qual cosa pressuposa que “nos vamos a tirar todo el invierno aquí, cosa que me molestaría bastante”¹¹⁷.

L'apropament del Nadal reforça l'enyorança de Carlos: “Por este tiempo lo pasábamos todos juntos en casa, y dentro de nuestra modesta posición nunca nos faltó algo que nos hizo pasar los días de Navidades y que lo siguen a estas fiestas muy felices y contentos. ¿Te acuerdas de aquella pava tan formidable que nos comimos por este tiempo cuando estábamos en Madrid? Este año no lo pasaré con vosotros y aunque lejos de ahí quiero que recibas tú papá principalmente mi felicitación y todo mi cariño”. Afegeix: “No sé qué haré ni como pasará el día de Navidad, supongo que será como los otros días, sin ningún aliciente. Dicen que vendrán del Socorro Rojo a traernos algo, veremos si es verdad”, i que en cas de tenir permís aniria a Madrid a passar el Nadal amb els seus oncles, “pero esto del permiso no es cosa fácil”¹¹⁸. La mateixa tarda de la nit de Nadal escriu al seu pare dient-li que les cartes arriben amb molt de retard, quasi d'un mes, i això l'impacienta molt, “y más siendo estos días de fiesta que siempre los he pasado con vosotros y en mi casa”. Una nit especial, “para muchos esta noche es buena, pero para la mayoría de los españoles esta noche es noche-mala, pues es aquí y está helando y esta mañana ha nevado, de manera que en frente habrá que ver qué noche-buena les

espera”¹¹⁹. Afegeix que uns dies abans de Nadal els hi van dir que el Socors Roig Internacional els hi donarien tabac, torrons, etc., “pero hasta ahora lo único que nos han dado ha sido 450 gramos de jabón y nada más, me parece que lo demás se ha quedado en ‘aguas de borjas’”. La paga avançada del mes de desembre li permet d'enviar un gir de 375 pessetes que, junt a la resta de girs que ha fet, sumen la quantitat de 1.000 pessetes “que me había propuesto tener en casa para este tiempo”. Tot i que ara, fins a començaments de febrer no cobraria el mes de gener, deia que no necessitava diners, ja que tenia el sou complert, “menos 10 pts. que nos descontaron para la Campaña Pro Invierno”¹²⁰. En aquesta carta hi ha una frase que sintetitza l'estat de Carlos, i de molts soldats republicans el Nadal del 38: “¡Ojalá que termine la guerra pronto, porque sino no sé qué va a ser de todos nosotros!”.

La darrera carta que tenim és del 29 de desembre de 1938, i en ella mostra la seva satisfacció per haver rebut un dels paquets que l'hi havia tramés la seva mare amb “una lata de foie-gras, ½ kilo de jabón francés muy bueno y un blok [sic.] de papel para escribir”, i estava pendent de rebre el segon amb “unos botes de leche, chocolate y dos calzoncillos”. Però, més que els paquets l'havia satisfet el fet de rebre carta del seu pare i de la seva mare i germans: “El saber que todos vosotros estáis bien es un motivo suficiente para mí para estar más tranquilo, no del todo porque únicamente estaré tranquilo del todo cuando acabe la guerra y vuelva a estar otra vez con todos vosotros”¹²¹. La carta mostra un desig permanent de que s'acabi la guerra: “¡No sé cuándo llegará este día! Claro que siempre que sea con la Victoria nuestra”. I per aconseguir-ho pensa que “lo necesario es que se den cuenta estos *fachas* de

¹¹⁶ Carta de Carlos al seu pare, datada a San Clemente el 14 de desembre de 1938.

¹¹⁷ Carta de Carlos al seu pare, datada a San Clemente el 24 de desembre de 1938 (“5 ½ tarde”).

¹¹⁸ Carta de Carlos al seu pare, datada a San Clemente el 14 de desembre de 1938.

¹¹⁹ Carta de Carlos al seu pare, datada a San Clemente el 24 de desembre de 1938 (“5 ½ tarde”).

¹²⁰ Carta de Carlos al seu pare, datada a San Clemente el 24 de desembre de 1938 (“5 ½ tarde”).

¹²¹ Carta de Carlos al seu pare, datada a San Clemente el 29 de desembre de 1938.

“Que esto se acabe, pero siempre con la victoria nuestra”

Ramon Arnabat Mata

que sus amigos los *nazis* y los *macarroni* han venido a explotar a nuestra España y los echen y entonces una vez solos nosotros con ellos les haremos ver sino con las armas con las urnas la voluntad del pueblo. Me parece que esto no va a ocurrir pronto sino que tardará todavía algún tiempo”¹²².

La situació a San Clemente seguia sense canvis: “Aquí seguimos sin hacer nada y aguantando las heladas que caen por las noches, pero como yo duermo en la casa que sabéis, pues por eso me libro de esas bastante”. Per altra banda, les promeses que el Socors Roig els donaria turons no s'havien complert: “Lo único que nos han dado ha sido (hasta ahora) una paquetilla de tabaco de 0,50 pts. y el C.R.I.M nº 8 ½ kilo de jabón. De manera que no ha habido más aguinaldos”. Tot plegat el fa dir: “Cuando acabe esto voy me voy a *hinchar* a comer cosas buenas, tortillas, huevos fritos, salchicha, etc. etc.” La fi de la guerra i la victòria de la república que permetrà de realitzar els somnis personals i familiars: “Cuando acabe la guerra viviremos todos tan ricamente, trabajando casi todos y entonces mamá y tú veréis los resultados de vuestros esfuerzos y yo por mi parte os doy a los dos, a mamá y a ti, mi palabra de que no tendréis que arrepentiros de los sacrificios que habéis hecho y hacéis por mí, pues tengo verdadera impaciencia por trabajar y que veáis que si bien no he sido estudioso ni aplicado no por eso ahora voy a ser un vago y un sinvergüenza. [...] A ver cuando se acaba y volvemos a estar todos juntos”¹²³.

Les cartes de Carlos Viaña al seu pare transmeten un sentiment contradictori, per una banda el desig de que l'exèrcit republicà guanyi la guerra i esclafi els feixistes, però per l'altra el desig de restar lluny dels perills del front i, per tant, de

servir a l'exèrcit republicà des de la reraguarda. Un i altre sentiment conviven en la ment d'aquest jove de les Joventuts Socialistes Unificades de Catalunya, refugiat amb la seva família a Barcelona, però el sentiment més present en aquesta correspondència és el de retrobar-se amb la família, pares i germans, i restablir la vida normal. El desig de milions de persones quan esclata una guerra, i sobretot quan s'allarga.

Referències bibliogràfiques

- BESOLÍ, A.; GESALÍ, D.; HERNÁNDEZ, X.; ÍÑIGUEZ, D.; i LUQUE, J. C. (2005): *Ebro 1938*, Barcelona: Inédita Ediciones.
- CLAVIJO, J. (1997): *La població refugiada a Olot durant la Guerra Civil, 1936-1939: estudi i fonts documentals*, Olot: Bassegoda.
- MALDONADO, S. (1980): *El crimen de Cuenca*, Barcelona: Argos-Vergara.
- PLANAGUMÀ, A. (2000): *La Guerra Civil a Olot: memòries des de l'exili*, Olot: Ajuntament.
- PUJÏULA, J. (2000), *La Guerra Civil a Olot: 1936-1939: recull d'article*, Olot: Fundació Pere Simón.
- SERRALLONGA, J. (2004): *Refugiats i desplaçats dins la Catalunya en guerra, 1936-1939*, Barcelona: Base.
- VILLARROTA; J. (1981): *Els bombardeigs de Barcelona durant la Guerra Civil (1936-1939)*, Barcelona: PAM.

122 Carta de Carlos al seu pare, datada a San Clemente el 29 de desembre de 1938.

123 Carta de Carlos al seu pare, datada a San Clemente el 29 de desembre de 1938.